

Konfirmanter på Byneset
gjennom 150 år

1856 - 2005



Special Anniversary

ÅRSHEFTE 2006

11. årgang

Midsumarskveld

Av Ivar Høyem

*Kor daa Jorda her i Nord er fager
i den kyrre Kveld Midsumarstid!
Tre og Runne up til Himmels kager
her fraa Dal og der fraa Bjørkelid.
Sloknad' Solaraugat kan 'kje smila;
mjuklyndt difor lutar Blom seg ned,
lengtande aa kunna langt faa kvila,
blunda alveblidt eit Bel i Fred.*

*Raustleg rullande fraa Auster stiger
Maanen fram i bleike Sumarskrud.
Langsamt lyfter han seg up og siger
so i Hav bak blaae, nakne Nut.
Stjornor smaae Smilen sin maa løyna,
blendad' av det ljose, væne Nord,
seg bak Himmelstilet hugmjukt gøyma,
ynskjande Gotnat aat drøymand' Jord.*

*Framfus Fos seg stuper glup i Stupet,
hylande av Harm han hiv seg ned;
frøsande han flyg i kipne Kutet,
grim og gram han giv ei gjerna Fred.
Rysleg' Trol og rædde Trælar kopa,
tykja dette stygt og skræmand' gjort.
Sæle Barm og Sanning reine ropa:
Aa, for herlegt, kjærlegt, vakkert, stort!*

*Tagal litle Tjørna lig i Dalen
med sin blide Blink mot Lid og Lein.
Blank ho er som Gul i Gudesalen,
speglar Fjel og Skog med Nut og Grein.
Sjølv ho eiger mang ei sylvblank Taara,
lel ho hev so lin og logn ein Smil;
ikkje ber ho byrg ei brukand' Baara,
trøytnat Hjarta difor giv ho Kvild.*

*Sjaa daa fagre Fjord med fine Strender,
giddrande er klaare, væne Hav.
Brand fraa gulbrynt Sky hans Blik itender,
liver up med Loga djupe Kav.
Blidt det blanke Augat varlegt vender
han mot skire, sæle Himmelstrand.
Laagt han lig, men lengtande han vender
løyntag Suk til gulumkransat Land.*

Frå Fraa By og Bygd. Tidskrift aat Vestmannalaget.
Femte Aargang. Bjørgvin: Hjaa Ed. B. Giertsen
1874. Elektronisk utgåve 2003 ved Jon Grepstad



Ivar Høyem

Ivar Jakobsson Høyem (1843-96). Fødd på Byneset. Prest. Bror til Olav Jakobsson Høyem. Cand.theol. 1876, lærar i Trondheim frå 1871, sokneprest i Bremanger 1883. Gav i 1880 ut "Ei lita mållære" og "Norsk Maallære". Freista skape ein nynorsk nemningsbruk i grammatikk ("tingord" for "substantiv", "verkeord" for "verb" osv.). JG



Innhold

Kjære Bynesinger	4
Ivar Rye til minne	7
Fra torvmyrene på Byneset til vestkystens Seattle	8
Bynesingen som ble biskop i Bergen	11
Tøff oppvekst i 1880 årene	20
Onsøyhåggån 2006	21
Åpen dag i Onsøyhagen søndag 20. august 2006	22
Liv og virke i Onsøyhåggån	23
Paa aannaarbei	27
Skylark-B.	32
Småplukk fra Adresseavisen 1946	33
Stærke karar og kjempegutar på Bynæsset	34
Fra Sundhedskommistionen i Bynæsset	37
Finn slektninger i USA	38
Noen nådde aldri tilbake	40
Tur til Marka søndag 10. september	43
Århundrets nordmann	45
Randi Hangerås Skole	47
Svigersonnen på Langørge henrettet	50
Ny bygdabok	53
Julegavetips!	55

Forsidebilde:

Boka "Konfirmanter på Byneset i 150 år."

Foto: Ivar Grostad

I redaksjonen:

Ivar Grostad

Medlemskontingent:

Kr 100,- pr. person.

Se giroinnlegg i midten av heftet.

Historielagets møter våren 2007:

Årsmøte holdes torsdag 1. mars.

Vår møte holdes torsdag 19. april.

Begge møtene holdes i Rye

Samfunnshus.

Nærmere informasjon kommer.



Kjære Bynesinger

Dumpe smell fra skog og mark forteller oss at elgjakta er startet og tyttbørsesongen nærmer seg slutten. Det er høst med snø i luften og ishinne på vannpyttene. Snart kommer snøen i rikelige mengder og skaper bry for noen, mens de spreke synes det er herlig å kunne bytte joggeskoene ut med nysmurte ski. Løypemaskinene lager herlige spor som de smekre skiene smyger seg fram i, eller skaper traseer som de unge skøytefantomene freser avgårde på. En ny årstid nærmer seg og minner om at det er tid for å gjøre opp regnskap for året som snart er omme. En fin vår og sommer ble fulgt opp av et helt enestående høstvår. Gode avlinger ble berget i hus på en konfortabel måte og alle samlet krefter og gledet seg over flotte solfylte høstdager. Vi bynesinger fikk oppleve den vakre bygda vår fra sin aller beste side og er glade for at det er akkurat her vi bor. La oss også skape et flott miljø der vi tar vare på hverandre og sammen skaper et trivelig bo og nærmiljø. Her på Byneset må ingen faller utenom, men trives blant venner og føle seg inkludert.

For Byneset Historielag har det 12. driftsåret vært preget av vanlig ak-

tivitet med møter, turer og annen lagsvirksomhet. Noe spesielt har det vært at uvanlig mange bynesinger har benyttet året til å besøke USA. Gjennom gruppereiser og private turer har mange møtt etterkommere etter slektninger som utvandret rundt forrige århundredeskifte. Historielaget engasjerte seg i dette fordi det også er viktig å bevare historien til de mange bynesinger som forlot bygda og slo seg ned andre steder i verden. Kanskje finnes det like mange etterkommere etter bynesinger fra 1800 tallet i USA som det i dag finnes på Byneset.

Styret i Byneset Historielag har siste år bestått av:

Leder:	Sivert Løvseth.
Nestleder:	Ingegerd Opland.
Sekretær:	Torger Onsøyen.
Kasserer:	Ole Arnfinn By.
Styremedlem:	Jorun Pettersen.

Varamedlemmer er Ivar Grostad, Olaf By og Per Skjervold. Som første varamedlem blir Ivar Grostad innkalt til alle styremøter. Laget har nå 178 medlemmer. Styret har holdt 6 styremøter og behandlet 61 saker siste år. Ett av møtene ble holdt i Onsøyhåggå sammen med styret for husmannsplassen.

Styret har etter søknad er det bevilget kr 3.000,- til «KULTur» på Rye og kr 500,- til 17. mai feiringen. Styret har ellers behandlet vanlige drifts og organisasjonsspørsmål. Utenom styremøtene er det holdt en rekke komité- og arbeidsmøter i forbindelse gjennomføringen av de forskjellige arbeidsoppgavene historielaget er engasjert i. Styret er fortsatt svært interessert i tips fra lagets medlemmer og andre, om aktuelle oppgaver som laget bør gripe fatt i. Det er en viktig oppgave å styrke og videreføre den verdifulle kulturarven vi har på Byneset, og dette er en oppgave som alle bynesinger bør føle ansvar for. På grunn av radio, TV og endret familiestruktur videreføres ikke kunnskapene om gamle dager på samme måten som det gjorde tidligere gjennom bibehold av tradisjoner og videreføring av en innarbeidet fortellerkunst. Derfor haster det med å få dokumentert og nedtegnet stoff fra gamle dager før det går tapt for alltid.

Styret vil også minne om at Byneset Historielag disponerer et rom i det tidligere tilfluktsrommet på Rye Skole til oppbevaring av materiale som bør bevares for ettertiden. Alle som har gamle regnskaper, protokoller fra frivillige organisasjoner eller gammel virksomhet som meirier, treslag, m.m. liggende til oppbevaring

på mørkeloft eller lignende kan ta kontakt med et av styremedlemmene for å ordne en avtale om trygg oppbevaring.

En annen sak som er sluttført er utgivelse av en bok om konfirmantene på Byneset gjennom 150 år. Magnar Graneggen, Arne Håbjørg, Knut Olav Aasegg og Ola Røstum har ledet dette arbeidet. Resultatet er blitt en flott bok som vil stimulere intressen for slekt og mennesker på Byneset. Kvartetten fortjener stor takk for sitt arbeide med boken, som sikkert vil bli til stor nytte og glede for mange fram gjennom årene.

Stor takk for sin innsats fortjener også alle som med dyktighet og god dugnadsvilje utfører arbeidet med historielagets tradisjonelle produkter, som årsheftet og kalenderen. Disse er viktige kulturbærere som er med på å gjenoppfriske og skape interesse for den rike kulturarven som finnes på Byneset. Redaktør for årsheftet i 2006 er Ivar Grostad, mens Jarle Haugum, Torieif Hanger og Olga Steinshylla er ansvarlig for årets kalender. Takk fortjener også styret for Onsøyhåggån som tar godt vare på den unike husmannsplassen laget har ansvaret for. Leder for styret er Erling Klomsten. Se egen årsmelding. Det ble i år arrangert åpen dag

i Onsøyhåggån og det arbeides for å få til utvidet bruk av denne godt bevarte husmannsplassen.

Årsmøtet ble arrangert 23. februar med godt oppmøte. Foruten behandlingen av årsmøte og lagssaker var representanter for «Trøndere og Døler» der og redegjorde for amerikatur. Etter valg på årsmøtet er Per Johan Lindgård og Bjørn Langvik revisorer, mens valgkomiteen består av Arne Håbjørg, Jorunn Hove og Asbjørn Megård.

Vårsmøtet ble en skikkelig folkefest med ca 200 frammøtte. Taler var forfatteren Anne B. Ragde som fortalte om forarbeidet til sine bøker og skriveingen av de to romanene som har Byneset som handlingsrom. Byneset Pensjonistkor deltok med vakker sang. På høstmøtet deltok generalsekretæren i Landslaget for Lokalhistorie Jostein Molde. Han presenterte sitt bokprosjekt om utvandringen til USA og ønsket innspill om lokalt stoff til bokprosjektet.

Også siste år har laget arrangert to historiske vandringer i eget område. 10. juni var vi invitert til til Arnt Frøseth som sammen med fylkesarkeolog Kristian Pettersen fortalte om den nesten 10 000 års gamle bosetningen i skaret og om den gamle Frøy kultu-

ren som har gitt gården navn. Kaffe og kaker i den nybygde lavoen avsluttet en fin dag. 10. september startet en glad gjeng opp fra Berg Bedehus for å gå innover til Skjellbreia og den gamle bynesgården Marken. Under turen var Arne Håbjørg, godt assistert av Einar Berg guider. Vel framme på Marka ble vi tatt imot av Byåsen historielag med kaffe og orientering om gårdens historie.

Ellers arbeider historielaget med en rekke saker som berører bygda. Av disse kan nevnes at det er oppnevnt en arbeidsgruppe som skal starte opp med ny utgivelse av en bygdabok. Den skal erstatte det første bindet av bygdaboka som kom ut i 1963. Gruppen består av Arnt Frøseth, Kirsten Rye, Ivar Grostad, Knut Olav Aasegg og Sivert Løvseth. I samarbeid med pensjonisforeningen og andre er det stilt krav om at det må bli ordnet med høreslynger i samfunnshuset på Rye, et stort framskritt for alle med ned-satt hørsel. Historielaget har i mange år arbeidet for å ta vare på støtten på Høyemshaugen. Ved salget av eendommen der støtten står ble det tinglyst at allmennheten skal ha adgang til støtten og at det ikke er adgang til å sette opp bygg eller annet som hindrer dette. Historielaget har som intensjon og pusse opp støtten i løpet av kommende år.

Styret er glad for den store interessen det er for lagetts arbeide og for at så mange støtter laget gjennom medlemskap og takker alle bynesinger for oppslutningen. Styret håper at historielaget sammen med andre organisa-

sjoner fortsatt kan få være et redskap til å ta vare på tradisjoner og skape trivsel på den kjære heimbygda vår.

For styret i Byneset Historielag,
Sivert Løvseth.

Ivar Rye til minne

Ivar Rye døde 4. oktober 2006. Det manglet en uke på at han hadde fylt 70 år.

En støttespiller for Byneset Historielag har lagt ned vandringsstaven.

Ivar var meget interessert i lokalhistorie og slekthistorie. Han skaffet seg store kunnskaper innenfor interessefeltet og han var med på å starte Byneset Historielag i 1994.

I historielaget tok han på seg oppgaver. Han var fra starten med på å skrive juleheftet som laget ga ut til hver jul. Ganske snart ble han ansvarlig redaktør for heftet og la ned et stort arbeid i å fremskaffe historisk stoff.

I arbeidet med ny bygdebok for Byneset var det naturlig at Ivar ble en av de ivrigste medarbeiderne. Hans evne til å samle de historiske slektsopplysningene kom oss alle til stor nytte. Han hadde god kjennskap til egen slekt og gården hvor han var født.



Ivar Rye.

Bilde tatt i forbindelse med historielagets 10-års jubileum

Men han hadde også gode kunnskaper om hele området i Nordbygden. Spesielt må framheves hans arbeid i å systematisere og få på plass den store slekt som omfattet gårdene Langørgen og Opland.

Ivar var en lun og rolig person. Han brukte ikke de største ord, men kom med faglige opplysninger på en rolig og sindig måte.

Den siste turen i historielagets sammenheng for Ivar var lagetts vandring fra Berg bedehus til Marken ved Skjelbreia

ca. en måned før han døde. Ivar gikk hele veien, men vi så han var preget av sykdom. En kjærlig far og ektemann, en snill bestefar og svigerfar og en god kamerat er gått bort.

Vi minnes Ivar i takknemlighet og respekt. Vi lyser fred over Ivar Rye's minne.

A.H.

Fra torvmyrene på Byneset til vestkystens Seattle

Fra boka ”Prærien i Vest”, som ble utgitt i 1980. Forfatteren er Steinar Hunnestad. Han besøkte utvandrede nordmenn og norskættede i Amerika. Overskriften gjelder en omtale av Bynesingen Melvin Braa. Braa reiste med sin familie over til Amerika tidlig på 50-tallet. Familien solgte småbruket og alt de hadde og dro over havet for å prøve lykke der.

Innsendt av Bjørn Røstum

Vi lar forfatteren slippe til:

”I over en uke har vi bodd hos Bynes-trønderen Melvin Braa i Seattle. Og han har mye å fortelle etter 30 år i Amerika. Braa har prøvd litt av hvert i livet. Han gjennomlevde de harde tjue- og tretti-åra i Norge med arbeidsløshet og dårlig betalt arbeide – og opplevde nøysomheten og slitet på småbruket med lite kontanter.

Braa utdannet seg som snekker. Men arbeid for snekkere var det ikke. I stedet måtte han ta seg skogsarbeide. Etter å ha skaffet seg et lite småbruk og giftet seg i 1934, slet han i skogen



F.v. Øyvind, Gunnøve, Melvin og Mikal.
Bak Inger.

om vinteren og drev småbruket om sommeren. Etter hardt slit i tømmer-skogen i Selbu fra i oktober til våren, kunne de ha en nettoutbetaling på ca 400 kroner. Da hadde de holdt seg kosten selv! Tømmerhoggerne drev avsides, og det var ikke å tenke på å komme heim mellom oktober og jul og mellom jul og tømmerhogstens slutt i april.

Fra ytterkanten av bygda i Selbu og til tømmerkoia hvor de bodde var det over 4 timer å gå! Provianten og redskapen ble kjørt inn med hest. Maten stelte de selv, og matskapet var en trekasse spikret opp i tre ved koia. Tømmerhoggerne fikk utbetalt

19 øre i forskudd for hver stokk, og etter tre ukers hardt arbeide hadde de tjent opp 15 kroner til sammen. Det var ikke mye å flyte på for en som var nygift.

Livet i tømmerkoia uke etter uke ble preget av ensomhet og slit. En søndag gikk Braa to timer på ski og besøkte en avsidesliggende liten gård. Det var en stor opplevelse å få samtale med gårdsfolket og å få høre på radio. Sent om kvelden tok han seg tilbake til koia, kameratene og slitet.

Under krigen og fram til 1947 produserte Braa torv fra sine egne torvmyrer på Byneset. Han kjøpte også torvmyrland av andre bønder. Torv ble brukt til brensel. Braa hadde en fast leveringsavtale med Strinda kommune - særlig til skoler og sykehus. Fra 1948 overtok oljefyring og elektrisitet på nytt oppvarmingen, og torvproduksjonen stoppet dermed av seg selv.

Selv om det nå var bedre utsikter for snekkerne i Norge, vendte Braas tanker seg til Amerika. Helt siden guttedagene hadde han hatt i tankene å prøve livet der over. En av hans søstre og andre slektninger ba ham om å komme, og nå brøt han opp! Familien solgte småbruket på Byneset og alt de hadde – og dro med sine tre barn over havet.

Hans søster bodde i Montana. Og der slo de seg ned først. I Montana er det hard vinter, og få snekkere er i arbeid i den hardeste vintertiden. Likevel var Braa heldig og fikk arbeid på jernbanen. Ved jernbaneverkstedet i Livingstone reparerte han jernbnevogner og annet materiell. Klimaet i Montana var ikke gunstig. Vinteren var bitende kald – og om sommeren var det umenneskelig varmt for den som var vant med Trøndelags-klima. Braa prøvde seg også som sauegjeter på en stor ranch i Montana. Det var i Big Timber. Der er det mange store rancher som stort sett driver med kvegavl- og kjøttproduksjon. Ranchens område var som et norsk fylke, mener Braa. Eierne hadde 6000 sauer og flere hundre kyr og okser.

Braa ble tilsatt som en av 6 sauegjeterne, som blant annet hadde oppsynet med sauene ute i marken. De hadde flere Landrovere og flere ridehester til disposisjon. Dette var et vanskelig arbeide – særlig under lammingen om våren. Midt i mai 1950 kom en kraftig snøstorm, og de kjempet hardt for å berge de små lammene. Ranch-eieren hadde små telt som ble satt over lammene og mora, men de klarte ikke å berge alle, og hundrevis av lam lå strødd utover etter denne stormen!

Hvordan lever en familie som bor isolert på en slik ranch i Montana? –

Vi lever nokså isolert. Samfunn med naboer blir det sjelden, og de kalde vintermånedene blir lange. Men så har vi jo alle hjelpemidler som biler, lastebiler, ridehester – og på den ranchen jeg arbeidet hadde vi også et fly som vi brukte inn til byen på lørdagene. Det var 80 engelske mil inn til nærmeste by, og langt til nærmeste farm.

Familien Braa opplevde store prøvelser en tid etter at de kom til Montana. I en kraftig bilkollisjon ble fru Braa svært skadet. Det ble et langt sykehusopphold i en kamp mellom liv og helse. I den tiden opplevde Braa-familien noe de aldri kan glemme. Både under sykehusoppholdet og etterpå viste norskamerikanerne i området en så stor omsorg og praktisk hjelp at det ble en redning for familien. Medlemmer av den lokale American Lutheran Church hjalp med flytting, penger og matvarer. -Vi kommer aldri til å glemme hvor rørende det var for oss som kom fra Norge å møte en slik elskverdighet, kjærlighet og hjelp fra disse som for oss da var helt ukjente, sier Braa

I 1954 kom så familien Braa til Seattle. Her fikk han det arbeide han helst ønsket seg – å være snekker. Familien kom til å trives, og de er innstilte på å bli her resten av livet”.

Så langt forfatteren.

Melvin og Gunnøve Braa kom til

kristen tro etter noen år i Amerika.

I 1970 var ekteparet Braa i Trondheim i anledning Misjonssambandets generalforsamling. Melvin Braa bar da fram en hilsen på vegne av Hauge Foreign Mission i Seattle.

I 1980 gjestet ekteparet hjemlige trakter. Under oppholdet døde fru Braa, og ble bisatt i Tilfredshet kapell. Dette var et tungt slag for familien, men livet måtte gå videre.

Året 1993 ble Melvins siste besøk i gamlelandet. Hans bror, Thoralf Braa arrangerte et slektsstevne hvor også utvandrerne var med. Like etter feiringen av 85-årsdagen sin ble han påkjørt og døde av skadene noen dager etterpå.

Anne Lise Berg



Bynesingen som ble biskop i Bergen

Han var født på Byneset og kom tilbake dit som prest. Senere ble han biskop i Bergen. Bergenserne reiser seg når de synger hans “Udsigter fra Ulrikken”, Bergens bysang, bedre kjent som “Jeg tog min nystemte cithar i hænde”. Trønderen Johan Nordahl Brun (1745 – 1816) har fått et varig navn i norsk historie, som dikter, samfunnsdebattant og teolog.

Av Åsmund Snøfugl

Johan Nordahl Bruns foreldre var Mette Cathrine Nordahl og Svend Johannessen Brun. Faren hadde kjøpt Høyem prestegard, Brungarden, på Byneset i 1734. Svend Johannessen Brun var da gift med Cornelia, og de fikk åtte barn. Cornelia døde i 1741, og Svend Brun giftet seg på nytt tre år senere. Johan Nordahl Brun var barn nummer to i det andre ekteskapet. Svend Brun solgte Høyemsgården, og flyttet i 1748 til Lilleugla i Klæbu. Høyem prestegard ble i nyere tid kjøpt av Anders Larssen Langlo (i 1903), og den har vært i familiens eie siden.



Johan Nordahl Brun, født på Høyem 1745, død i Bergen 1816. Prest på Byneset, sokneprest i Korskirken i Bergen og biskop i Bergen 1804 - 1816.

Johan Nordahl Brun hadde håpet på å bli biskop i Trondheim. Men Nidarosbisp ble han ikke, derimot en meget folkekjær biskop i Bergen.

Trondheim, Røros og Sunnmøre

Johan Nordahl Bruns oldefar het Mathias Brun, oldemor var Magdalena Lorentsdatter. De bodde i Trondheim. Da hun ble enke, flyttet hun til Røros. Der ble hun gift med Volqvart

Jøns, kunstner og handelsmann. Han hadde tidligere vært organist i Vår Fru kirke i Trondheim, men hadde flyttet til Røros, og ble der organist og kjøpmann, og la seg etter hvert opp penger. Farfaren til Johan Nordahl Brun het Johannes, han var også organist og handelsmann og arving av stefaren. Han ble gift i Trondheim med datter av auksjonsdirektør Sven Busch Brun. En av sønnene deres ble Sven, som kjøpte Høyem prestegard og ble far til Johan Nordahl Brun.

Sven Brun var en frimann, han drev handelsvirksomhet, lette etter malm og tjente penger der det bød seg en anledning. I 1733 var det stor auksjon av kongsjord, altså statlig eiendom, i Trondheim. Bl. a. var en del av Høyem på Byneset til salgs. Kapellanen i bygda kom med et bud, Svend Brun bød over, og fikk garden til 171 riksdaler. Det ble spurt om hva han skulle med gard. Det kunne snart være en skilling å tjene, skal han ha svart. Men han hadde ingen tanke om å bli bonde, og ble værende i byen ni år ennå. I 1744 gifta han seg for andre gang, med Mette Catharina Nordahl. Hun var søkenbarnet hans, fra Norddalen på Sunnmøre.

Det heter at Sven strevde med garden og med økonomien. Han solgte eiendommen til residerende kapellan Albert Middelfart, og fikk 590 riksdaler for den. Han må ha tjent godt

på handelen. Ifølge Bynesboka var Svend Brun eier av flere gårdparter på Byneset, bl. a. Mule Jensgard, Oppigard, som han solgte til Ingebrigt Larssen Mule i 1742.

Født på Byneset

Johan Nordahl Brun ble født på Høyem 21. mars 1745. Han var liten og svak de første par leveåra. Men så kom han seg, han lærte tidlig bokstavene og fikk undervisning av faren i skrivning og rekning, mens mora las med ham. Johan tok seg godt fram i Bibelen bare fire år gammel. Men foreldrene hadde også forståelse for kroppslige aktiviteter. Han fikk ski, og han var med i arbeidet på garden de kom til i Klæbu.

Ganske liten var han da han sa til mor si at han ville bli prest. Men han fikk også for seg at han ville bli krigsmann. Morfaren var militær og eventyrer. Han var et ideal, og Johan bad lederen for "Det Nordenfjeldske skiløberkorps", som ofte vanket i heimen deres, om å bli tatt opp som rekrutt. Men mora gikk imot tanken om en militær løpebane. Halvbroren Johannes, som var Svend Bruns eldste sønn, hadde fått presteutdannelse og kom tilbake fra København, rådde ham også til å lese og studere.

Mange år senere, som student, mintes han de glade dagene heime i Klæbu:

Nu dalens muntre sønner gilde
 Paa skier ned ad fjeldets side
 Saa raskt som pil i luften fløi.
 Nu let paa skøiter de sig svinge
 Nu kanefartens bjælder klinge
 Og øret dirrer af den støi.

Johan begynte å lære latin, hos broren Johannes. I 1760 kom han inn ved den lærde skolen i Trondheim. Studentene som kom fra Trondheim, fra skolen Benjamin Dass og rektor Gerhard Schøning styrte, hadde godt ord på seg når de kom til universitetet i København. Det var en åndelig gullalder i Trondheim, med trekløveret Gunnerus, Schøning og Suhm, som mange i Norge og utlandet så opp til.

Når det gjaldt Johan Nordahl Brun, la Gerhard Schøning straks merke til den evnerike gutten. Han flyttet ham etter hvert oppover i klassene. Den karen har ingenting i de lavere klassene å gjøre, mente Schøning. Johan har om den første skoletida si i Trondheim: “Jeg var flittig i hele to aar for at behage mine forældre, og en broder jeg elskede. Jeg var det siden for at glimre blant mine ligemænd.”

Begynte å dikte

Men det sies at Brun likevel ikke var noen lesehest. Han hadde så lett for det, at han i lange perioder kunne

være heime, mens de andre guttene pugget og leste. Innimellom begynte han å skrive, gjerne på rim.

Det var vanlig at skolegutter som ikke kom fra rike heimer, fikk kostdager i kjøpmannshusa i byen, som en slags stipendordning. Johan Nordahl Brun fikk også dette ei tid. Han kom i huset til storkjøpmannen Otto Beyer.

“Denne gunstbevisning blev paa en lykkelig maade min skjæbne,” har Brun skrevet.

Han ble i Beyers hus kjent med brordatter til den første fru Beyer, Ingeborg Lind. Han skrev frierbrev til henne – på vers. Det ble etter hvert flere kjærlighetsvers til Ingeborg. – De var alt annet enn gode, disse kjærlighetsversa, men likevel gav de bedre valuta enn mange av dikta som ble laget senere, skal Brun ha sagt. Mange år senere ble han og Ingeborg gift.

I 1763 dro han til København for å studere. Men etter ei tid måtte han ta pause. Han hadde ikke økonomi til å fortsette, og vendte tilbake til Trondheim, og ble huslærer. Etter ei tid i Trondheim, var han igjen i København, og tok embetseksamen 1767. Da han kom tilbake til Trøndelag, ble han knyttet til Det kongelige norske videnskabers selskab, som medlem og varasekretær. Det var biskop Gunnerus som fikk ham med i selskapet, en stor heder for en 24-åring. Brun

bodde ei tid i Klæbu, og drev privat-undervisning.

Ønsket prestestilling

Han begynte å se seg om etter ei prestestilling. Klæbyggene ville ha ham til prest der, og samla underskrifter til et brev til kanselliet om dette. Men han ble ikke prest der, Hans Bull fikk i stedet dette kallet. Han var orkdaling, seks år eldre enn Brun. De to ble imidlertid gode venner, og hadde interessen for diktning felles.

I 1771 ble biskop Gunnerus kalt til Købehavn. Den tyske Johan Fredrik Struensee hadde blitt rikskansler. Struensee var positiv til de norske krava om egen norsk bank og universitet. Gunnerus bad Johan Nordahl Brun bli med til København. Gunnerus skulle arbeide med universitets-spørsmålet, og Brun skulle være sekretær. Han var imidlertid for usikker i tysk, og måtte gi fra seg sekretærstillinga. Men oppholdet i kongens København gav ham likevel et navn blant skrivende menn. Det danske teatret var nede i en bølgedal på denne tida. Det ble lyst ut ei tevling om det beste dramatiske originalarbeid, helst et sørgespill. Litteraturprofessor Francis Bull skriver at "ordlyden i avertissementet sikter til at han (teaterdirektør Bredal. Red. mrkn.) visste om genier som snart ville dukke opp, og at det først og fremst var Brun han

da tenkte på". Brun leverte tragedien "Zarine", og vant konkurransen. Johan Nordahl Brun gjorde ferdig teaterstykket på tre måneder, et verk han sannsynligvis hadde begynt på i Klæbu. Som vederlag for Zarine fikk Brun billettinntektene en spillekveld og i tillegg 130 riksdaler av kongen og kronprinsen.

For Norge Kiæmpers Fødeland

Johan Nordahl Brun var i København i ei tid med store hendinger. Julenatt 1771 gjorde den norske livgarden opprør, og noen dager senere ble Struensee og hans styre avsluttet. Spørsmålet om norsk universitet ble med dette også lagt til side. Det var etter det at Johan Nordahl Brun skrev den farlige "opprørssangen", han satte nordmennene på tanken om uavhengighet og danskene ble redde:

"For Norge, kiæmpers fødeland
Vi denne skaal udtømme.

Og naar vi først faar blod paa tand
Vi sødt om frihed drømme."

Sangen ble først framført i Det norske selskap i København. Snart ble de dristige strofene kjent blant alle norske i Danmark, og teksten spredte seg til Norge. Et trykkeri i Kristiania laget særtrykk av den. Politiet kom snart til, sangen ble konfiskert og trykkeriet fikk bot på 100 riksdaler for "spredning af oprørske skrifter".

“Denne sang er en profeti om befrielsen i 1814, en norsk Marseillaise, -” skrev Henrik Wergeland mange år senere. “Det var ikke Nordahl Brun, men det inderste af Norges hjerte der talte,” fortsatte han.

Det tok noen år før sangen ble kjent i Trøndelag. Men da den kom hit, gjorde rektor Lauritz Schmidt i Trondheim mottiltak. Han var informator og spion for geheimråd Johan von Bülow, som var blitt den sterke mann i København. Smith fikk forfattet en omskriving av “For Norge kiæmpers fødeland”, et plagiat som ikke skulle være farlig for staten og som generaløyntnant von Kroghs sørget for ble trykt på første side i “Adresseavisen”. Men plagiatet ble snart glømt, og Nordahl Bruns sang tok seg opp igjen, og ble sunget i alle kretser.

Drama om Einar Tambarskjelve

Etter Zarine ble Brun oppfordret til å dikte mer. Han skrev et nytt drama, nå om Einar Tambarskjelve fra Gimsan, eller som tittelen var “Ejner Tambeskiælve”. Her hadde han tatt fram personer og hendelser fra sagatida, fra en periode med sterk brytning mellom kristendom og heden-skap, med strid mellom kongemakt og stormenn, med vikingferder og norsk herredømme.

Einar Tambarskjelve var helten og hovedpersonen i dette dramaet. I for-

ordet skriver Brun bl. a. dette: “Ejners navn skyldte jeg et æresminde, thi jeg er født i den egn hvor hans støv hviler. De truende levninger af hans herresæde taledes til mig da jeg endnu var dreng, og en hellig ærefrygt for helten sneg sig hemmelig ind i mit spæde bryst. – Stor, tenkte jeg, - maa han have været, stor som Goliath . . . sterk som Samson. Tor-den har han talt, og hans brynje har været som den glatte klippe der hæn-ger ud over havet og glinsende deler de stolte bølger der raser mod dem. . . “ Hendelsene i stykket går for seg i Trondheim, først i kongsgården, senere i Nidarosdomen og i sjølve kongshallen. I og med at han legges handlinga til domen og det nærmeste området, tyder på at han så hvilket verdi kirka hadde som nasjonalt minnesmerke og at sagatida har vekket ham som nordmann. Undertittelen på skuespillet var “Et sørgespil i fem optog til brug for den Kongelige danske skueplads”. Men det ble det ikke noe av, danskene så på stykket som sterkt nasjonalt farget med en opprørske undertone.

I stykket sier Eindride:

“Ved krig udvides skal
 Det snævre fødeland.
 De danske sletter snart
 Adlyde norske fjelde.”

Dramet utløste stor storm i Danmark.

Boka var farlig for freden, skrev de. Dramaet var egnet til å framkalle revolusjonære tilbøyeligheter. I Norge fikk Einar Tambarskjelve betydning for den nasjonale styrking fram mot 1814. Wergeland forteller at Brun etter å ha skrevet den rebelske nasjonalsangen og "Ejner" "var hans stilling i Danmark saa udsat at han kun ved en hastig hjemreise reddede sig unda lov og dom".

Til Byneset

Men Brun hadde fortsatt venner i Danmark. Han ble fra kanselliet spurt om han ville ha et prestekall, kanskje i det trondhjemske. Han ble tilbudt kallet som residerende kapellan i Byneset. Det var ledig, og det fikk han. Nå kunne han gifte seg med sin Ingeborg, som hadde ventet i tolv år. 2. september 1773 stod bryllupet. Kapellaniet var ikke stort. 300 riksdaler om året var lønna. Hus fulgte ikke med, men Brun fikk bo på Høyem, garden der han var født.

Kritikken mot Johan Nordahl Brun holdt fram. Han laget et forsvarsskrift, "Til nordmænd om troskab mod kongen og kiærlighed til fædrelandet, i anledning af Ejner Tambarskjelve."

– Hvorfor skal vi læse bitreste had paa hver linje i kritikken over "Tambarskjelve"? Er det fordi han er norsk helt og forfatteren en nordmand?

Nei, dømmer ikke et helt folk efter en ubetydelig sværm af misundelige kunstdommere.

Kan den ære "Zarine" forskaffede mig saa længe misundes, skal misundelsen følge mig til Byneset hvor jeg er kapellan og har verken hus eller gaard og knapt saa meget at leve af, at jeg i dette aar kan undgaa yderlig mangel? skriver han.

Skepsis

Det var enkelte på Byneset som var skeptiske til nypresten. Blant pietistene i bygda var det ikke bra at den unge presten hadde skrevet komedie for teatret. Men folk fikk snart ei anna mening om Brun, når de hørte ham i kirka.

Det ble lite av diktinga, denne tida. Men han skrev salmer, m.a. påskesalmen "Jesus lever, graven brast" Når det gjelder salmedikting, var Johan Nordahl Brun betydelig, og han har etterlatt seg mange som ble både kjente og kjære.

Brun ville ha et større kall, og søkte sokneprestembetet i Vår Frue kirke i Trondheim. Men det danske riksstyret våget ikke å gi Brun embete i Trondheim. Det kunne få nasjonale konsekvenser. Men uten at han hadde søkt om det, ble han i 1774 tildelt estembetet i Korskirken i Bergen. Det kom til strid om og med Brun før og da han kom til Bergen. Men han satte

seg i respekt, og ble likt av mange. Han var en stor taler, som talte forståelig til folket. Sjøl tenkte han seg lenger. Han fikk av biskopen reiseløyve til Købehavn, og bad der om audiens hos kronprinsen. Han bad ham om ventebrev på stiftsprostembetet. Det kunne være første steg på vegen mot bispeembetet. Kronprinsen ville seg vitnemåla hans. – Det er lenge siden jeg tok embetseksamen, sa Brun, og det er lite trolig at noen vil dømme meg etter det papiret. Han fortalte kronprinsen at han skulle preke i Holmenkirken i København først-kommende søndag, om kronprinsen ville gjøre ham den ære å komme.

Brun prekte, med kronprinsen til stede. Presten vant respekt for preika, og denne og flere preiker han holdt i Købehavn ble til stor støtte for ham senere, når motmenn gjorde hva de kunne for å skade ham. Brun ble stiftsprost, og i 1804 biskop i Bergen.

Han ble en svært populær biskop i Bergen, respektert og godt likt av alle. Han var det da også som nevnt skrev bysangen, som bergenserne synger den dag i dag.

Forsvarte Hauge

Brun var en av de få teologene som støttet og forsvarte lekpredikanten og folkeopplyseren Hans Nielsen Hauges virksomhet. Han uttalte ved

en anledning at dersom en mann ville be inn til svirelag i heimen sin, ville verken prest eller lensmann prøve å stoppe ham. Men dersom samme mann bad inn de samme gjestene til bønn og bibellesing, så er begge autoritetene ute etter mannen og gjestene hans. – var det slik, sa han, at haugianerene brøt ned god sed og skikk og var farlige for moralen, så måtte en stanse dem, men disse folkene er skikkelige som dagen er lang.

Johan Nordahl Brun døde 6. juli 1816, nå for 190 år siden. Et slagtilfelle førte ham til sjukesenga. Men humøret var i orden helt til det siste. – Her ser dere hvordan en halv biskop ser ut, spøkte han.

Begravelsen ble den største sørgehøgtida Bergen har opplevd. Den ble holdt 5. august. Generealen hadde gitt tillatelse til at kanoner ble satt opp på torget, og ved middagstider varslet tolv skudd at høgtida tok til. I samme øyeblikk stanset alt arbeid, og både i byen og på båtene ble det flagget på halv stang. En time senere tok det til med minuttskudd fra batteriene, og denne æressalutten varte ved til kisten var brakt inn i kirken., forteller bladet Bjørgvin”Klokken 2 blev den salige afdøde udtaget af sørgehuset og baaret af prester og studenter, forudgaaet af det militære korps sørgemusik, og næst foran kisten de hæderstegn hvormed kongerne havde

søgt at udmærke den afdødes værd, baaret paa puder, nemlig Danebrog-sordenen af assessor Meidel, biskopkorset af provst Hertzberg og Nordstjerneordenen af assessor Hagerup. Efter fulgte vemodige børnebørn af mandskjønnen, de dypt nedbøide sønner og sønnesønner, foresatte, høieste athoriteter, stadens samtlige embedsmænd og borgere, en skare der vist ikke har havt og sjelden nogensteds sin lige. Ved kirken ophørte sørgeomusikken og liget modtoges med nr. 241 af psalmebogen for 1778. Efter gravfærden den saare passende nr. 332, hvorpaa stiftsprost Fleischer parenterede, og efter den tre skjønne vers af nr. 435.”

Patriarken til Melhus

Johan Nordahl Brun var i København flere ganger, men ellers ingen vidtfarende mann. Til Oslo kom han aldri. Etter at han ble prest, prost og biskop i Bergen var han heller ikke ofte i Trøndelag. Vitenskapsselskapet i Trondheim bad ham komme heim og holde minnetalen over prost Steenbuch, “patriarken til Melhus” og det gjorde han. Han hadde kanskje tanke om å bli biskop i Trondheim. Men han visste da at han skulle bli biskop i Bergen, og dersom han ble biskop i Nidaros, måtte han også sørge for en stor pensjon til enka etter biskop Schönheyder. Men Brun hadde ikke

økonomi til å klare den. Han slo fra seg tanken om den gamle bispestolen i Nidaros, og kom aldri mer tilbake til Trøndelag.

6. januar i 1804 ble han biskop i Bergen, et embete han allerede hadde styrt i seks år.

Drama om Eindride og Sigrid

Johan Nordahl Brun hadde en stor litterær produksjon. I en avisartikkel er det umulig å komme inn på alle. Men vi nevner sang- og sagaspillet “Endre og Sigrids brøllup”, som var skrevet på bestilling av grevinne Schmettow på Rotvoll. Det ble framført på Rotvoll høsten 1790, i anledning kronprins Fredrik og Maria Sophia Hessen-Cassels bryllup. I trønderiske rikmannsheimer ble det arrangert mange hyllingsfester i forbindelse med bryllupet. “Endre” er Eindride, sønnen til Einar Tambarskjelve, og igjen er Einar en av hovedpersonene. Sangspillet er delvis lokalfarget, og en kan se at det er skrevet med tanke på et trønderisk publikum. “Endre” er det norske av Nordahl Bruns dramaer. Til og med i språket merker en den norske tonen. Av andre av skuespillene nevner vi “Republikken paa øen”, “Væveriet”, “Toldbetjenten” og “Officeren”. Trolig det siste diktet Nordahl Brun skrev, var epilogen “Manden af ord” i 1814. I 1891 gav han ut sangboka “Mindre digte”.

Salmene

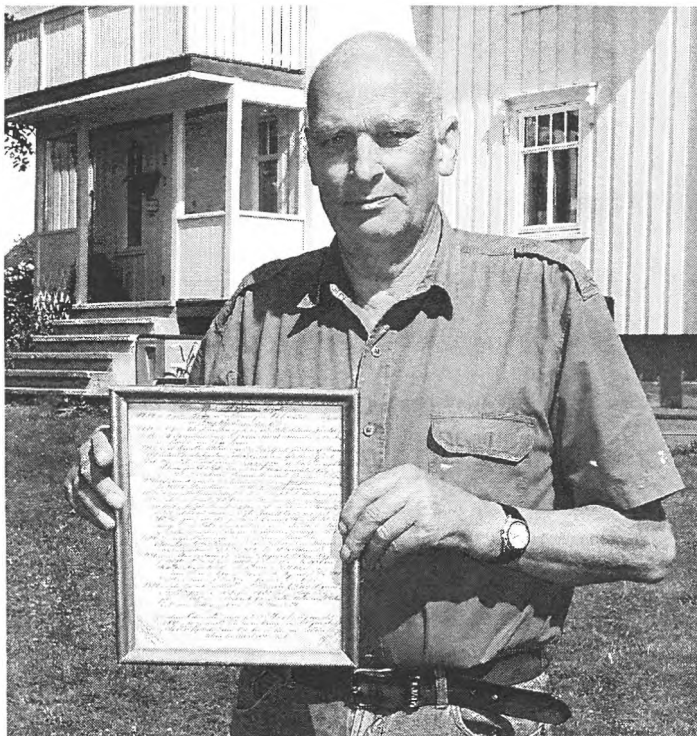
Johan Nordahl Brun skrev som nevnt salmen "Jesus lever, graven brast". Han laget mange salmer, som er sunget i kirker i de to hundre år som er gått siden han skrev dem. Han reknas med blant de store salmedikterne i Norden.

Johan Nordahl Brun (1745 - 1816)
 "var skapt i guden Tors,
 i Grundtvigs og Bjørnsøns bilde,"
 skrev professor Francis Bull
 om han.

Avskjedspreika ble trykt

Mens han ennå var prest på Byneset ble en nyårstale han holdt trykt i Trondheim. Det var venner i menigheten som sørget for det. Han

likte det ikke sjøl, preika var "alt for kunstlet", mente han. Men da han kom til Bergen, sendte han sjøl ut avskjedspreika si til bynesingene, som en hilsen til heimbygda og folket han holdt så av.



Oddmund Langlo med oversikten over Høyem prestegards eiere, laget av Oluf Høyem. Oddmund tok over gården i 1970, og har nå overdratt den til sønnen.



Tøff oppvekst i 1880 årene

Dette sto i Adresseavisen 27. januar 1931, underskrevet av initialene ”rg”.

Fhv. postbud Anders H. Haugum, Byneset fyller 28. januar 70 år. Han er født i Byneset og oppvokst der. Allerede 14 år gammel fikk han være sin far på sildefiske i Stjørna. Dette blev en hård tur for fjortenåringen. Faren blev syk, og nærmeste læge bodde i den tid på Ørlandet, og det var ikke fort gjort å få fatt i denne. Man fikk da omsider bud på lægen, men imidlertid døde faren og Anders måtte nu av sted og varsle lægen om at det var for sent. Han gikk da innover til Ørlandet og på veien møtte han lægen. Da denne hadde snudd, satte han sig på en sten. Mens han satt der aldeles ulykkelig over sin fars hastige bortgang, var det som noget usynlig slo ned i ham og hvisket: ”Det blir vel en råd for dig og” og han følte sig lettet og drog så tilbake til Stjørna, hvor han traff nogen andre bynesinger som hjalp ham, så de fikk reise hjem med faren. Det blev et hårdt slag også for moren da de kom hjem med faren som lik; hun blev nu alene igjen med fem små barn. Anders hjalp nu så godt han kunde sin mor, og 20 år gammel reiste han på Lofotfiske og fortsatte hermed i 6 år. I 1888 blev han gift med Randi Almlie fra Geitastrand.



Anders H. Haugum

De drev nu plassen som moren hadde under gården Haugum, og arbeidet på nabogården som den tids skikk var. Da der i 1903 blev opprettet postrute mellom Bodsberg poståpneri og Hanger meieri blev Haugum ansatt som postbud og samtidig arbeidet han 13 år utover med utvidelsen av telefonnettet på Byneset. Men så blev postruten utvidet til daglig, og da fikk han nok med posten og plassen. Ved nyttår 1927 tok han avskjed efter 23,5 års tjeneste, og samtidig

overtok sønnen Lars plassen som han fikk kjøpe, og eiendommen er nu et veldrevet småbruk.

I sin hustru har Haugum hatt en ualminnelig god støtte. Mens han arbeidet med telefonen var det ofte hun måtte gå de 18 km. med postskrep-pen, foruten å passe huset. De har i sitt ekteskap hatt 5 barn, hvorav 4 lever. To er hjemme, en i Amerika og en er intendant ved hærens flyvevesen på Kjeller.

De gamle tilbringer nu sine dager hos sønn og datter i det vakre hjem. Har slitet vært stort og gjenvordighe-tene mange, så nyter de nu en sorgløs

alderdom. Den gamle hedersmann runder 70-årsdagen i full vigør, og mange av sambygdingene vil ganske sikkert sende ham sin lykkønsning på fødselsdagen.

Red. anm.

Anders H. Haugum døde 29. januar 1932.

Sønnen Lars som her er nevnt forandret senere etternavnet til Haugan, og alle hans etterkommere bruker det navnet i dag.

i.g.

Onsøyhåggån 2006

Erling Klomsten

Styret i Stiftelsen Onsøyhåggån har i 2006 bestått av: Bjørn Haug – kasserer/sekreter, Reidar Bjørnbeth – styremedl., Erling Klomsten – leder.

Det er i arbeidsåret 2006 avholdt 1 styremøte, saker til behandling var planlegging av arbeidsoppgaver i 2006. De oppgavene som ble utført var skifting og maling av panel på en del av østveggen på uthuset. Nytt tak på inngangspartiet på våningshuset.

Rydding av kjeller i våningshuset likeså i uthus og på låven. Oppstilling av redskap og utstyr og forberedelser til åpen dag. Det er utført 265 dugnadstimer.

Hvor mange timer hakkespetten har vet vi ikke, men den har laget 3 hull i det nye panelet. Det står i stil med resten av uthuset. Totalt er det nå 52 hull.

Av de øvrige gjester som besøkte plassen kan nevnes:

9. mars- Rye barnehage på vinter-

besøk, 10. mai- Styremøte i stiftelsen, 22. mai- Rye skole 4. kl. sommeravslutning, 9. juni- Rye skole 5. kl. sommeravslutning, 14. juni- Rye barnehage hadde utedag på plassen, 15. juni- Byneset Spelmannslag sommeravstutning, 20. august- historielaget holdt åpen dag, den 4. sept. var Tiller Historielag på besøk med 24 deltagere. Gjестene ble møtt

av et ufyselig regnvær da de kom til plassen. Det ble trangt om plassen i husmannsstua men alle gjester og et vertskap på 5. Oddmund Guldteig holdt foredrag om de siste beboerne på plassen.

Styret i Stiftelsen Onsøyhåggan ønsker alle riktig God Jul og et godt Nyttår 2007.

Åpen dag i Onsøyhagen søndag 20. august 2006

Fint vær og mye folk. Ett 80-tall personer var innom Onsøyhagen denne praktfulle august-søndagen. Det var åpent hus og folk gikk rundt og koste seg. I låven er en hjemmelaget dreiebenk nå montert opp, og der var det mulighet for en demonstrasjon. Kaffe og vafler var det også og praten gikk som vanelig livlig. Til slutt orienterte Oddmund Guldteig om Liv og virke i Onsøyhåggån.

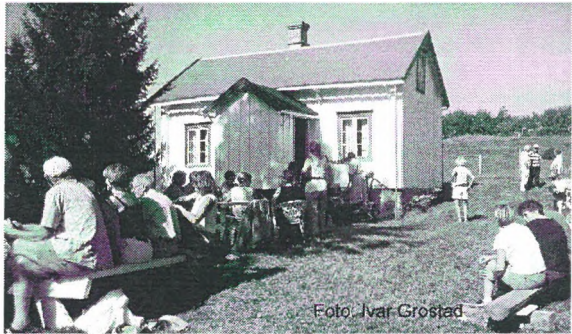


Foto: Ivar Grostad



Foto: Ivar Grostad

Onsøyhagen

Liv og virke i Onsøyhåggån

Fortalt av Oddmund Guldteig.

Husmannsplassene i området hadde et dyrket jordareal på ca.15 da. (15 mål). Husdyrbesetningen var stort sett 2 kyr, 4-5 sauer, og noen høner, og delvis hadde de en gris som ble slaktet til jul. Dette næringsgrunnlaget ga stort sett mat nok til familien, og i tillegg leverte de litt melk til Onsøyen Meieri. Etter 1927 bar de melka til Onsøykorsen, morgen og kveld, og derifra ble melka fraktet til Nordbygdens Meieri av et kjørerlag i området. I Onsøyhåggån hadde de også litt småsalg av egg. Sauene ga både mat og klær, og Alt foredlingsarbeidet utførte de selv. Alle biproduktene fra slakt ble nøysomt utnyttet, og ulla ble karded, spunnet, og videre strikket og vevd.

De siste som bodde fast i Onsøyhåggån var det enslige søskenparet Elida født 1899, og John født 1912. Elida hadde en sønn som het Jarle. Han var en pålitelig og flink arbeidskar. Jarle var spesielt interessert i teknikkens vidundre. Like etter krigens slutt i 1945 ble Jarle sjømann og

han utdannet seg til maskinist. Jarle ble gift med en engelsk dame. Han ble omsider enkemann, og flyttet da til Norge. Jeg har hørt at Jarle nå bor i Stavern.

Omsider ble det mer slutt med å slippe værere i utmarka, og det gikk da utover formeringa i noen besetninger. I hvertfall hadde de sauer i minst to år i Onsøyhåggån, uten at sauene

fikk noe lam. Jeg sa da til Elida at det måtte da være en dårlig forretning å ha sauer uten å få lam. Da svarte Elida: "De bli no en oill-tåpp". Dette svaret var et typisk eksempel på den tidens nøysomhet og små krav. Om somrene gikk kyrne på beite i utmarka, og de fleste dagene kom



Oddmund Guldteig

de heim til melkingstid. Men senere på sommeren var det ofte at de måtte oppe i Kudalen for å hente kyrne, for der oppe vokste det på sensommeren en spesiell sopp som kyrne likte. Det er vel derfor området har fått navnet "Kudalen".

Jeg minnes også foreldrene til Elida

og John. Det var Marit og Johan. Under krigen 1940-1945 ble Marit syk og sengeliggende. Jeg husker at Johan kom til oss på Overby og spurte min mor om hun kunne sy en nattkjole til Marit, som var sengeliggende. Og det lovte min mor å gjøre. Men Marit fikk ikke så mye bruk for nattkjolen. Hun døde i 1944.

Allerede i 1937 ble det tildelt Onsøyhåggån 45 mål av Klefstadmyra, nedenfor Gråkall-liene. Området tilhørte Statsalmenningen, og fradelingen var beregnet til for-dyrking. Men denne planen ble aldri fullført.

Når Johan, far til Elida og John døde, så overtok John ansvaret for husmannsplassen. Han begynte da med opptak av brenntorv på Klefstadmyra, og bygde torvhus som ennå kan påvises. På Onsøyhåggån var det mye grunnlendt jord, og om vinteren dro John heim myrjord på kjelke, og fylte på der det var mest grunnlendt. John fortalte meg at en gang under krigen, 1940-1945, var han på vei heim med et kjelkelass brenntorv. Like nedenfor Byasætra ble han stoppet av en angrepsklar schæfer.

Hver gang John rørte litt på seg, så var schæferen klar til å angripe. Omsider kom noen bevæpnede tyskere. Disse var på leting etter en rømt fange, og John fikk fortsette heimover med torvlasset.

John ble omsider interessert i å

kjøre "Onsøyhåggån". Men eieren av hovedbruket var ikke villig til å selge. Saken endte omsider i departementet, og der svarte de "nei" til fradeling. I ettertid kan en vel si at John var heldig med avslaget, slik "tida" har utviklet seg med krav om stadig større gårdsbruk for at de kunne være pengemessig bærekraftige. Og uten det avslaget har vel neppe Onsøyhåggån blitt bevart av Historielaget som Husmannsplass.

Omsider ble det slutt med husdyr også i Onsøyhåggån. Om høsten var Elida på potetplukking og annet høstarbeid på gårdene i området. Og John fikk så mye skogs- og gårdsarbeid han ønsket. Han var blant annet fast sagmester på Sannøra, som var sagbruket til John Onsøyen. John Onsøyhagen var kjent for å ha et godt lag med stell av sagene, og der det var spørsmål om tunge tak, viste det seg at han var meget sterk. En høst var Onsøyhagen hos oss på Overby og "stauret" haver-band. Åkeren var tjukk og selvbinder-banda var lurvet og stygg. Jeg merket at John ikke likte seg i dette rotet, og omsider sier han til meg: "De ha verre likar å ha hatt minner haver, å ha ferreåt som følk". John ble mye benyttet som reparatør av forskjellige gjenstander. Det kunne være alt fra kjelker til klokker. Om sommeren hadde han høvelbenken på låven, og om vinteren hadde han

den inne på kjøkkenet. Det så ikke ut til å være til noe ulempe. John hadde det alltid så ryddig omkring sin virksomhet. John Onsøyhagen hadde båt og fiskeutstyr. En gang var John Onsøyen med Onsøyhagen på fisketur. Denne fisketuren nevnes som et eksempel på at Onsøyhagen også hadde en humoristisk side. Mens disse to satt i båten og fisket med hvert sitt snøre, så bemerket John Onsoyen at loddet på snøret til Onsøyhagen var for tungt. Da svarte Onsøyhagen: "Æ må væll ra ti en ballong å hæng på snøre da".

John Onsøyhagen tok seg en helgatur en gang i blant. Første etappe var fra Onsøyhåggån til Skistua. Der ble det smakt litt på ølet. Fra Skistua reiste han med bussen til byen. Der ble det også smakt litt på ølet. Og fra byen reiste han med bussen til Rye, og derifra ble det en spassertur til Onsøyhåggån. Noen større utfart utenom denne tradisjonelle runden forekom sjelden. Som ungdom drev John Onsøyhagen med litt vinteridrett, både langrenn og hopp. Langrennsskiene laget han selv. En gang ble han nr.2 i et Bynesmesterskap i kombinert, 1/2 poeng etter Ole Kviseth.

I 1962 ble John Onsoyhagen 50 år. Vi var fire naboer som ønsket å gjøre en oppmerksomhet på 50-årsdagen. Disse var John Onsoien, Leif Kle-

metsaune, Kristian Guldteig og Oddmund Gullteig. Vi varslet Onsoyhagen på forhånd om at vi kom på besøk på fødselsdagen. Som gave kjøpte vi en skogs-svans, og vi hadde med litt kaffebrød og en pose kaffe. Vi fire kom da til Onsoyhåggån i samlet tropp om kvelden. Vi banket på døra, og omsider svarte det: "Kom inn". Elida sto på knærne foran komfyren på kjøkkenet, og ordnet med varmen. Menneskene i Onsoyhåggån brukte aldri overdrevne fakter eller store ovasjoner. Elida sa ganske enkelt til oss: "Hain Jo sett inni stu, de må gå dit". Og i stua var det koselig, med lys fra oljelampa og varme fra etasjeovnen. Elida serverte kaffe og brød, og omsider ba vi om å få litt tynnere kaffe. Selv om denne kaffen var tynnere, så ble vi ganske så pratsomme, og det ble mange taler til "fødselsdagsbarnet". Omsider kom også Elida inne i stua og satte seg i den antikke sjeselongen i "ovnskråa". Elida fikk også smake på kaffen i koppene våre, og hun syntes at den var god. Og vi fikk stifte bekjentskap med ei vital Elida. Jeg vil bemerke at det ble ingen fyllefest, men et muntlig lag. Et stykke inn i en ny dag avsluttet vi feiringa. Og når jeg siden takket Elida for sist, så svarte hun: "Det dær vart da en hyggele aften". Men livet kan være mer enn medgang og hygge. Og det fikk de også merke oppe

i Onsøyhåggån. Når rutebussen begynte å passere over Klefstadhaugen, til og fra Trondheim, så jeg at John Onsøyhagen tok seg en bytur en gang iblant. En dag han kom med bussen fra byen, kom han som en krøpling inn til oss på Overby. Når John reiste til byen om morgenen så rente han på kjelke hjemmefra. På den smale og bratte veien nedenfor Onsøyhåggån ble det for stor fart, og John tørnet mot grindpålen nederst i bakken. Siden viste det seg at John hadde fått store skader. Men merkelig nok så kom han seg heim fra byen. Jeg startet traktoren, og vi forsøkte å plasse John oppe i klættskuffa, for å kjøre han til Onsøyhåggån. Men John hadde så vondt at en slik transport var umulig, og vi fikk tak i drosje som kjørte ban til sykehuset. Jeg gikk da til Onsøyhåggån for å fortelle Elida hva som hadde hendt med John. Når Elida fikk vite hva som hadde hendt, så svarte hun helt rolig: "Æ ha kjent de på mæ at de ha heint nå gæli".

Elida flyttet omsider til det vi den gangen kalte "gammelheimen", og der døde hun i 1989, 90 år gammel. John ble da boende alene oppe i Onsøyhåggån, og han fikk da litt tilsyn, han fikk også innlagt telefon. Han ble aldri den samme sterke etter ulykken på kjelken. Og omsider flyttet også John til "gammelheimen", og døde der i 1996, 84 år gammel.

Selv om tankene til Elida og John var bundet til deres kjære Onsøyhåggån, så trivdes de på "gammelheimen". Og der fikk de godt stell.

Jeg finner det riktig å avslutte denne kortfattede "orienteringen" med en solskinnshistorie om Elida og John. For ca.50 år siden tilbake i tid fikk jeg John til å plante granplanter i lia ovenfor Marenstu. Jeg sa til John at han måtte plante ganske tett. Da svarte han: "Ja æ plante tett, fårr ellers bli de så langsåmt ått dedær små plantan". I bladet "Skogeieren" leste jeg at det var gjort forsøk som antydte at det foregikk kommunikasjon mellom planter i terrenget. Jeg var meget spent på resultatet av denne plantinga, da det var en langvarig tørkeperiode både før og etter at plantene ble ned-satt. Året etter ble jeg forbauset over at det ikke hadde tørket bort noen av plantene. Dette bemerket jeg til John. Da kunne han fortelle at Elida vannet hver plante etter at John satte dem i jorda.. Det var ikke noe tilgjengelig vann der oppe i lia, så Elida hadde båret vann et relativt langt stykke for å hjelpe disse små plantene. Det var da bare ved en tilfældighet at jeg, året etter plantinga, fikk vite om deres ansvarsfølelse overfor disse små plantene. Dette er et typisk eksempel på mennesker som ennå var avhengige av Livets Virkelighet.

Paa aannaarbei



Søndag den 3. August 1902 reiste jeg med en haandkuffert inover til Nypan stasjon, for at reise paa aannaarbei. Jeg tænkte ikke jeg skulde reise saa langt opover, men da jeg kom ind i toget traf jeg en kamerat som har faaet arbeide oppi Hestdalen, og jeg blev da fristet til at være med ham. Reisen opover var meget intresang for os som ikke har faret der før. De var mange pene landskaber at se, for eks. i Støren var det utmerket pent, og ligesaa oppi Holtaalen og Aalen. Vi skulde naturligvis stige af ved Eidet stasjon, og da vi kom dit var det ikke vanskelig at faa arbeide, thi der var bønder i hobetal opstimlet, der kom travende os imøde. Er de aannafolk ? Ja ha de var de da. Ja ha du blir naturligvis med mig du da. Nu kunde jeg ikke svare noget andet end nei da jeg var bestemt paa at jeg skulde være med min kamerat.

Imidlertid har han faaet fat paa den han skulde være med, og de kom nu for at hente mig og vi begav os da ivei paa den lange mars, de var sirka 1 1/2 mil at gaa, og om kvelden kl. 8-9 var vi paa vores bestemmelsessteder. Mandags morgen kl. 6 var vi atter paa benene igjen, og det første vi da skulde gjøre var at slibe jaaer, og det var ikke saa faa af dem heller, de kunde være en 7-8 stykker, og dem skulde være kvas ogsaa ellers blev det ikke noget af det, og gode ljaaer var det ogsaa. Endelig bar de da ut paa arbeide, karene til at slaa og kvinderne til at raka, jeg var nu ikke vant til andet end at hakke lidt omkring kantene og naar jeg skulde begynde der blev jeg naturligvis igjen, men dette var nu ikke saa farlig da vi var for det meste i marken og jeg lærte snart kunsten. Høiverr var det lidet af der ogsaa og foresten var de

MEDLEMSKONTINGENT for 2007

På motstående side finner du giroblankett for medlemskontingenten for år 2007.

Kontingenten er som før

kr. 100,- pr. Person.

Viktig !

Husk å skrive avsenders **navn og adresse i avsenderfeltet på giroen.** Det er **ikke nok** å signere i kvitteringsfeltet på giroen, da dette feltet blir skravert over av banken, og er derfor uleselig når meldingen kommer til oss, og banken har ikke lov å opplyse hvem som har den og den konto.

Ønsker du imidlertid å støtte arbeidet vårt uten å binde deg som medlem, kan du gjerne benytte blanketten. Du stryker bare teksten kontingent og skriver gave isteden.

*Vi takker hjerteligst
for den støtte vi får!*

-----klipp her og send inn-----klipp her og send inn-----

Kvittering

Innbetalt til konto

Beløp

Betalersens kontonummer

Blankettnummer

6157306124

Betalingsinformasjon

GIRO

Betalings-
frist

Underskrift ved girering

MEDLEMSKONTINGENT FOR 2007

Betalt av

Betalt til

Byneset Historielag
v/Ole A. By, Martin Haugens v. 23
7070 Bosberg

Belast
konto

Kvittering
tilbake

Kundeidentifikasjon (KID)

Kroner

Øre

Til konto

Blankettnummer

H

< >

~~78710894432~~

<6157306124>



ikke saa nøye paa tørken heller. Vi stod i tre uger og slo inden det blev nogen tørk, men endelig blev det en dag saapas at vi kunde faa under tag lidt af de vi havde liggenes og det var ikke saa lidet. Det første vi idag gjorde var at vende eller rørre og derefter var det at bære de sammen til sætaa, og det gik for sig paa den maade at man tog en gren eller et lidet træ og lagde paa marken, ogsaa var det at bære kjæmme paa kjæmme til det blev et lidet las, deretter blev de veltet paa slaen og kjørt indi lauva eller høibua. Denne kjemningen var noget af de værste, alle som kom dit måtte have undervisning og saaledes blev det ogsaa med mig. Udfaldet af bæringen for det første blev saaledes at naar jeg fik kjemmen paa akselen rau den i stykker. Dette kom sig af det at jeg kjæmte for tyndt, thi jeg var ikke vant til andet end at kjemme og henge oppi heisser. Kjemmen skulde være tyk og fast saaledes at naar den kom paa akselen skulde den staa af sig selv uden nogen anden støtte end riven som man måtte holde dem sammen med. Det eneste som jeg ikke blev med i var høistakking men jeg fik undervisning i det saa jeg ved fremgangsmaaden. Nu faar det være slut med aannaarbeidet for denne gang det kan gjerne være mulig jeg reiser opover igjen, jeg måtte love dem det før jeg reiste derfra. Hestda-

lingene er meget kvikke og livlige, men det verste er at de holder meget af flasken og de var ikke bare duften de brugte heller. Det var bare sprit og nafta, som damene ligesaa godt som herrene drak, de var ikke saa vanskelig at se en drukken kvinde der. Ungdomshus var de der ogsaa som de danset i hver søndags aften, de begynte i fire fem tiden og holdt paa til kl. 10, de var den fastsatte tid naar mand skulde slutte, de tog hver kveld en liden entre, 10 øre for dem som havde aksier i huset og 15 øre for udenforstaaende. De var meget pent i Hestdalen og mange turister var de som reiste baade op og ned igjennom dalen, de var mange fiskevand der i nerheden som disse helst holdt til ved. Jeg kunde desverre ikke faa se mig stort omkring da jeg ikke blev der lengere end i tre uger, men jeg haaber jeg blir lengre neste gang, saa jeg faa se lit mere. Søndag den 24. reiste jeg nedover til Trondhjem igjen og overnattede der til mandag, jeg travede da i nogle timer omkring i gaderne for at se mig om, men bestemte mig snart til at gaa hjemover, og jeg spasserede da udover bergskogen til Byneset, hvor vi da straks efter begynte med malingen i kirken.

Sivert Larssen Haug

De Unges Håp's avis Fram 1902.

Inge O. Berg

Skylark-B.

Radioamatørene som under krigen sendte illegal informasjon fra Bymarka til England.



Plakett

Denne minneplaketten er å finne ved Stadsheia, øst for Byasæteråsen. Plaketten ble avduket høsten 1998 av Håkon Sørby som også var en av karene som sendte meldinger herfra. Plaketten er satt opp av Trondheimsgruppen av Norsk Radio Relæ Liga (NRRL).

Senderen var i drift fra januar 1941 til høsten samme år. Da den ble peilet inn av tyskerne og flere ble arrestert.

Fem av de døde i tysk fangenskap.. Den ble betjent av en gruppe som hadde sitt utspring blant noen studenter på elektrolinja ved NTH, noen av dem var radioamatører allerede før krigen. Grunnen til at de satte opp senderen akkurat her var at fjellhammeren under Stadsheia ga god skjerming mot Trondheim, men god refleks mot England i sør-vest.

Til de av dere som ønsker å lese mer om Radioamatørene som sendte informasjon til England anbefales disse bøkene.

B. A. Rørholt: Amatørspionen "Lerken". Hjemmenes forlag, 1985.

M. Lein: "Spioner i eget land". Genesis, 2003.

M. Lein "Radioagentene i Trøndelag" Tapir, 2006.

Tekst og foto: Ivar Grostad.



Småplukk fra Adresseavisen 1946

Januar

Stort Travstevne på Hestsjøen Søndag 13. dm. 7 løp Arr. Byneset Travlag.

Travlagets styre: Lars Selbek form. Olaf Jacobsen, Sivert Vevik, Mons Overby, Olaf Bodsberg, kass. Sverre Lindseth sekr.

Uglarennet. Knut Lundhaug Byneset Sp.Klubb nr. 22, vinner Martin Stokken.

Stadsbygdrennet Knut Lundhaug Byneset Sp.Klubb nr. 7. kl. b.

Februar

Det lille Gråkallrennet i hopp. John J. Berg nr. 12 kl. 15-16 år. Bymarkstafetten Nr. 4. Byneset Sportsklubb. (ingen navn på løpere).

April

Steinras i Bynesveien v/ Klemetsau-net. Veien stengt i et par dager

24. april, årets første laks på Byneset er 18 kg, fisket av Olaf Bodsberg, i fjor kom den første laksen den 19. april og var på 7 kg. Prisene i år er kr. 7.50 pr. kg. til fisker og kr. 8.10 levert byen.

17. mai på Byneset.

Tog fra Spongdal skole til Byneset kirke hvor det var gudstjeneste ved sogneprest Svanholm. Videre gikk toget til Høyemshaugen hvor det var tale av lærer Ole A. By. Om kvelden var det fest i ungdomshuset og i bedehuset.

Byneset IL nr. 3 i Fjellseterstafetten kl. 1 B.

1. juni

På siste herredsstyremøte ble det bestemt 17% skatt på Byneset. Budsjett for 1946-47 på kr. 198 666.- i netto-utg. ble vedtatt enstemmig sammen med skatteprosenten.



Stærke karar og kjempegutar på Bynæsset

Når gammelkarene nu om stunder snakker om sterke mænd, da kommer bestandig Per Flak i første række. Per Flak var en stor og stærk kar, det er sikkert og vist, og han var navnsput langt utenom Bynæssets grændser. I den tid da Per var i sine velmagts dage gikk der ingen vei forbi Flak, men veien gikk til Flak og stoppet der. Derfor gjorde innbyggerne der i grænden omtrent bestandig, sine byreiser i båt. Det samme var også tilfældet når de skulde til kværnen; da skibet flere sig sammen på en større båt og satte kursen over fjorden til Ingdalen, hvor her var et tidsmessigt møllebruk. De brugte store sekker i de dage, en sek på 100 kilo regnedes ikke for at være stor. Engang kom Per Flak med flere, seilende hjem fra Ingdalen med mellast, det var ikke godvær og da de nådde land gjaldt det om at få den dyre lasten velbjerget i land. Per sprang ut først mand og han drog båten godt innpå. Få hit en sek, sa Per, og en drabelig en blev veltet fremover; den tok han under sin høire arm. Kom med en til, sa Per, den fik han, og han tok den under sin venstre arm og gikk opgjennem fjæren og satte dem ned flofri.

Jeg skal nu berette hva en gammel landeveistraver engang fortalte hos min far, den tid jeg var smågutten. Vandringsmanden som jeg skal fortælle om kom rækendes over Leinstrand og da det led til kvelds begyndte han at høre sig om for nattely; men det var vist en uheldig dag for ham; thi det passet ingen steder at få hus natten over. Så nådde han Bynæsset og han forsøgte sig der, men der var sammen nøden der også; hus for natten var ikke at opdrive. Så blev det senkveld og folk flest havde lagt sig men vor vandringsmand tapte ikke motet; Det var godvær og han tænkte som så: nu skal jeg gå så langt veien varer; det gjorde han også. Da han kom til den nordlige del af Bynæsset slog han ind på den vei som går over Sagbergeskammen; han gikk forbi gårdene Sagaberg og Grøseth, ned de bratte Grøsetbakker, så gjennem en tæt vokset skovstrækning og så lå Flakgrænden åpen for hans blick. Vor vandringsmand fortsatte med gå på indtil han stod inde på gårdstunet hod Per Flak og da blev han var at veien stoppet der. Sliten, sulten og træt af den forgange dags og nats anstrengelser, satte vandringsmanden

sig på stentrappen hos Per Flak. En hane begyndte med korte memmorum at gale og dette tok vor mand som et tegn på at morgenen var nær; om ikke længe hørte vor mand fottrin indenfor, ytterdøren gikk op og der stod Per Flak i egen høie person. Kafornå ede som sit her? sa Per. Vandringsmanden afgav sin beretning som leseren nu kjender og sluttet således: så stoppet veien her og så stoyppet jeg også og så satte jeg mig her. Per hørte opmerksomt på denne tragedie og så sa han: du får bli med inn og få dæ lite i live; så blev det kaffe og mat at få og så fik han høre at Per og flere fra nabogårdene skulde ro til byen og vandringsmanden gav sig i lag med dem; så rodde vi, sa han, forbi Folefoten og Klemetsau-net, forbi gamle Løftegubben, forbi Trolla bruk, så nåde vi Trondhjem og alt stod herlig til. Når Per Flak kom til byen likte han gjerne at ta sig en bayer og en Lysholms dram, han gik gjerne inn på steder hvor byens mindreværdige individer havde tilhold, da lod det gjerne nogen ord falde som de tilstedeværende kunde ta ilde op, og om det kunde arte ut til en bataljeså havde han ikke så meget imot det heller, en sådan batalje endte gjerne med at Per fik op døren og kastet hele hurven ut på gaten. ” Der ramlet hele haukreiret”, kunde han da kaste hen efter dem. Flakgrænden havde

den lengste vei til kirken som nogen kunde ha i Bynæsset, men til trods for det var jeg i mine gutteår neppe i kirken en søndag uten at jeg så Per Flak på sin vante plads; det var en statelig og imponerende skikkelse. Jeg vil nu fortelle om en dag da vor afholdte Sogneprest Carl Fredrik Holmbo holdt sin afsedspreken i Bynæs kirke; det var da første gang at det skulde være afskedsofring til presten. Kirken var stappende fuld, prækenen var slut, offersalmen istemtes. De ælste i menigheden begyndte straks at røre på sig og det gikk i førstningen godt, men da de som først var ute skulde tilbake til sine pladse mødtes de af en så kompakt masse at de med stort besvær nådd did, det var som om alle bare frygtet for at de ikke vandt sig frem tidsnok. Da lagde jeg mærke til Per Flak, godt og vel et hoved høiere end de andre da han fulgte massen som småt arbeidet sig frem. Aldrig så jeg så tydelig hvor stor han var; da tenkte jeg i mit stille sind: endnu er ikke alle jomsvikinger døde; i trøndelag har vi i hvertfald endnu en høvding tilbake. Offersalmen blev synget til ende, men enda var ofringen på langt nær færdig, det tok enda en lang tid før end alle ungdommer fra galleriende havde nået frem med sit afskedsoffer til den afholdte prest. Det var var vist den mest omfattende ofring som har fundet sted i vor gamle ærverdige kir-

ke. Per Flak blev ikke svært gammel; han var kårmand, han havde delt sin gård mellem to af sine sønner, så fikk han et slemt sykdomstilfælde og lægen sagde at det eneste som kunde redde han liv var en operation og den måtte foretages straks. Det vilde Per ikke, han vilde heller dø hel og holden, som han da også gjorde; det var om høsten 1885. Hans efterkommere lever den dag i dag på gårdene der.

I året 1803 kjøpte Jon Olsen Løvset, gården af Bynæssets Kirke. Før var han bygselmand eller leilænding. Denne Jon Løvseth hadde en bror som hedde Lasr og denne skulde være en kjæmpekar. Jeg har hørt av folk som har kjendt ham at han skulde ha ophold af gården på grund af at han ikke var rigtig vel utrustet eller forvaret i sin øverste etage og foruten sin ualmindelige styrke, skulde han være en storæter og en storsover. Til arbeide var han ikke meget villig, men var det et skippertak om at gjøre da var han ikke uvillig. I den tid var det almindelig skikk og bruk at alle som boede ved sjøen drev med fiskeri; når det led til Kundelsmesse, så skulde karene på Løvseth ut til Halten på fiskeri. Så var det engang det var om at gjøre at få fembøringen ut af nøstet i en fart, vinden var god og den måtte ikke blæse uten at benyttes; karene skulle jo på fiske. Lars blev spurt om

han vilde være med å sette ut fembøringen og det vilde han. Nu var det så at karene hadde snakket om det at de hadde lyst til at prøve hvor stærk Lars virkelig var og nu vilde de se om han kunde greie at få fembøringen ut af nøstet og på sjøen ved sin egen kraft, når bare de andre holdt båten så den ikke væltet. Så strøk da en flokk sterke karer tol sjøen, nøstdørene blev åpnet på vidt gap og alle mand stillet op langs båten sider; så sa gårdens eier: kanskje du Lars vil stille dig fremom stevnen og så skuver du. Lars var i godlaget og gjorde som det blev sagt. Så grep alle mand fat i båten, hurravi å ho! Karene nikket og blinket til hverandre men fembøringen begyndte å røre på sig, den gled først sagte men med mer fart efterhvert og stoppet ikke før den fløt på vandet. Siden spurte de hverandre sådan i mindelighet, to du ti nåkka du? Nei eg to it ti nåkka.

Så blev det da til en kjendsgjering at Lars hadde bestået prøven som en kar. Dette om Lars Løvseth er mig fortalt af en af dem som var med og satte ut fembøringen og historien må således ikke betraktes som en skrøne, i særdeleshet da dette lille opsæt vistnok er det eneste som er skrevet om kjempen på Løvseth.

Jørgen E. Løvseth.

Orkdølafylket 1930.

ig.

Fra Sundhedskommistionen i Bynæsset

Til Forebyggelse og Standsing af den for Tiden herskende ondartede Halsesyge-Epidemi samt for tilfældet under andre Epidemier, finder Sundhedskommistionen sig foranlediget til at udstede følgende Regler og Anvisninger:

1. Alt unødvendig Samkvem mellem Personer fra smittede Steder til Andre maa indskrænkes saa meget som mulig.
2. Den Syge maa straks i Begyndelsen – saavidt gjørlig – afsondres fra de friske i et eget godt udluftet Rum eller Værelse, hvor altid bør staa desinfiserende Midler for eksempel Opløsning af Jernvictriol – 1 Dele til 6 Dele – eller Karbolsyre, og Sygepleiere paalægges dermed at desinficere – blande – den Syges Ercrementer og Udtømmelser, som derpaa bortbringes til et avsidesliggende Sted.
3. De Syges underklæder, Linned – Lagener osv. lægges i kogende vand forinden eller umiddelbart efter Utbringelsen af Sygeværelset.
4. Sygeværelset maa, naar den Syge har forladt samme, udluftes og desinficeres ved en rette Blanding af en 3% Carbolsyre-opløsning, Chlorkalkopløsning osv.
5. Mad og Drikke, som har henstaaet i Sygeværelset maa ikke nydes af andre – og hvor melk leveres til Salg, maa den kun udleveres fra Fjøsset eller en anden Bygning.
6. Begravelser maa foregaa i største Simpelhed og uden andet Ligfølge end det høist nødvendige. Overtrædelser heraf vil blive straffet ifølge Lov af 16de Mai 1860.
7. De nødvendige Medicamenter og Desinfections Midler ville for Amtssommunens Regning være at erholde ved Hendvendelse til Distrikslægen.
8. Saasnaar en Sygdom der antages at være ondartet og smitsom, udbryter har Husfaderen i Henhold til Sundhetsloven straks at melde dette til Sognepræsten eller et af Heredsstyrelsens Medlemmer hvis Plikt det er at underrette Sundhedskommisjonenens Ordfører.

Bynæsset den 24de September 1887.

Finn slektninger i USA

Arne Håbjørg.

Mellom 1825 og 1925 utvandret over 750 000 nordmenn til Amerika. Fra Byneset utvandret det ca. 1200 personer. Noen av dem kom tilbake, men de aller fleste ble der. De stiftet familie og bosatte seg i det nye landet.

Mange av oss har i dag slektninger i USA uten å vite hvem de er. Ved hjelp av internett kan du være heldig å finne mange av dem raskt og enkelt.

Overbefolkning og arbeidsløshet var en direkte årsak til at mange i det forrige århundre drømte om et nytt og mer lovende liv. Ryktene om de uendelige mulighetene i USA, og løfter om lykke og rikdom lokket mange til å innløse enveisbillett over Nord-Atlanteren.

I 1862 skrev president Lincoln under på "The Homestead Act" – en lov som i praksis sikret land til alle som hadde mot og evner til å drive landbruk og skogsdrift. Det var derfor ikke vanskelig for billettselgerne å overbevise de med utferdstrang om fordelene ved å bryte med et håpløst liv i Norge og ta imot utfordringen. Samtidig rustet de store rederiene opp slik at antall avganger over At-

lanteren steg, mens prisene sank og overfartstidene ble kortere.

I dag er det mange som har lyst til å finne ut hvordan forfedrene klarte seg i den nye verden. Ble det noe stort av dem ? Fikk de familie som bor der enda ? Eller gikk de til grunne og forsvant ? Å finne navnene på forfedrene og historien om skjebnen deres er som å bli kjent med dem. Hvis du finner frem til navn er det senere mulig å finne adressen og eventuelt oppsøke slektningene dine.

Vi viser hvordan du kan begynne jakten på amerikanske slektninger i ro og mak hjemme foran PC-en.

1. Norske databaser.

I 1825 dro 52 nordmenn til USA for å bygge opp den første bosettingen. Nå, 181 år senere, kan du finne en rekke databaser på Digitalarkivets nettsider, og til sammen inneholder de opplysninger om de aller fleste som utvandret fra Norge.

I databasen kan du blant annet finne opplysninger om passasjerlister, passjournaler og emigrantprotokoller. På www.digitalarkivet.uib.no klikker du på "Databaseveljaren" oppe

til venstre. I neste vindu kan du søke etter informasjon i alle databasene.

Du kan også lese spennende fortellinger om hvorfor forfedrene valgte å emigrere, om den farefulle overfarten til Amerika, ofte under kummerlige forhold og hva som skjedde da de kom frem. Alt dette kan du lese om på adressen:

www.digitalarkivet.uib.no/utstilling/main.htm

Som forholdsvis nybegynner kan du begynne med f. eks. hjemmesidene til DIS (Data i slektsforskning). Der finner du lenker som er ordnet geografisk. Hvis du kjenner til hvor bestemor eller oldefar ble født kan du sjekke opplysninger fra den kommunen.

De ulike slektsnettstedene gir gode veiledninger i slektsgransking.

En kan også stille spørsmål på et slektsforum hvor engasjerte slektsforskere selv stiller spørsmål og hvor de gir svar til deg hvis de har opplysninger du spør etter.

Aktuelle nettadresser er:

www.disnorge.no

www.slekt.no

For mange av våre forfedre var USA den store drømmen.

Når den gikk i oppfyllelse sendte de ofte bilder hjem.

Amerikafarere



Fra venstre: Peder A. Høyem, Ole Fallan, Ragnvald Haug.

2. Utenlandske databaser.

Millioner av innvandrere ankom via New York. Fra 1892 måtte alle gjennom immigrant-stasjonen Ellis Island – en liten øy ved havna i New York – porten til det nye landet.

Omkring 40 % av alle nålevende amerikanere kan spore sine røtter tilbake til innvandrere som kom til landet via Ellis Island.

På øya ble de registrert, de måtte svare på en lang rekke spørsmål og de måtte gjennom en legeundersøkelse.

Registreringen kan i dag ses på Ellis Islands internettside:

www.ellislandrecords.org.

For å få tilgang må du ha et passord som du får gratis ved å registrere deg på siden.

I basen kan du finne navn, opprinnelsesland, samt bilder av skipene forfedrene ankom med. Opplysninger om hvilke havner de seilte fra og passasjerlister fra rederiene ligger også her.

Du kan også være heldig å finne forfedre og deres etterkommere i den

store amerikanske databasen som den Utah-baserte **kirken Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige** – også kalt **mormonere** – har lagt ut på internett. Adressen er:

www.familysearch.org.

Mange skandinaviske utvandrere og deres slektninger ble medlemmer av akkurat denne kirken. Databasen er svært stor, helt gratis, og er ikke et uttrykk for misjonsvirksomhet fra kirkens side.

Lykke til med arbeidet.

Noen nådde aldri tilbake

Mens røde flammer lyste opp en sen høsthimmel, la ishavsskuta "Fortuna" fra land i Lebesby i Finnmark. Ombord befant seg 40 pensjonærer fra Lebesby gamle hjem. De hadde begynt en lang reise mot ukjent mål, noen av dem skulle aldri vende tilbake.

Man kan bare ane hvilke lidelser de nå måtte gjennom. Krigen hadde allerede vart i 4 år, det hadde vært knapphet på det meste, men at de skulle bli flyktninger i eget land var noe de ikke kunne fatte. Evakueringen av Nord-Troms og Finnmark var

igang. Tyskernes brent jord- taktikk var begynt.

Med fra Lebesby var Hilda Madsen, utdannet sykepleier fra Salten, og en ung pike ved navn Lovise Fossbakk, og Nord- Norges vennen Gunnar Brustad fra Romerike, nå Finnmarks sekretær i Samemisjonen. På turen fra Lebesby til Tromsø overnattet de i Hammerfest i den katolske kirke, hvor de lå på gulvet. Etter ønske fra de evakuerte, fikk Brustad holde en andakt i kirken.

De var nå kommet til Tromsø, og her ventet hurtigruta med 110 tyskere ombord, som skulle bli deres reise-

følge sørover. Mange av de gamle var nå svært utmattet, 13 ble brakt om bord på bårer allerede ved avgang fra Lebesby. Tyskerne truet med å kaste disse over bord. En uredd og myndig kaptein ga tilbakemelding: "Han førte ikke båten lenger hvis disse truslene ble gjennomført". Det var nå kommet en hemmelig beskjed fra de allierte, at båten med de evakuerte skulle få gå i fred. Om bord i hurtigruta hadde de tyskersnes trusler, i havet var det miner som kunne eksplodere i luften hørtes tungt lastede bombeffly. Det ble ropt til Gud om hjelp, de var i den ytterste nød. Sorgen over å måtte skilles fra familie, slekt og venner, var nesten ikke til å bære. Som et under kom alle til Trondheim med livet i behold, Brustad forteller at han sov 4 timer i løpet av 10 døgn.

Neste etappe på reisen var med båt til Stadsbygd, på den andre side av Trondheimsfjorden. Her ble de innkvartert i prestegården, som ble deres hjem i 1 år. Denne tiden i Stadsbygd vet vi lite om, men da de 1 år senere la ut på en ny reise, med Byneset som mål, var de 10 færre. De er stedt til hvile ved Stadsbygd kirke.

Det var snøfokk da båten la til kai ved Steinshylla, og det ble en svært slitsom tur med hesteskyss og sleder de 4 km til den tyskerbrakkka, i Same-

misjonens regi, som nå ble de evakuertes permanente hjem.

Da Bynesingene fikk høre om den strabasiose turen, sa de at dette var det bare finnmarkinger som hadde klart uten å bukke under.

De evakuertes hjem fikk navnet Lebesby, kjent og kjært. Søster Hilda ble som en mor for de gamle. Hun hadde fulgt med fra Lebesby i Finnmark, kjente hver enkelt, visste deres behov og Ønsker. De prøvde nå å leve som en vanlig familie, så langt det var mulig. Søster Hilda var personlig kristen, hun ønsket lag og foreninger fra bygda velkommen til oppbyggende møter. Foreningen "Håpet" holdt sin årlige basar her. De eldre på Lebesby ble også bedt med til møter rundt i bygda, men gjevnest var det når de kom til gudstjeneste i kirka. Det fortelles at deres øyne strålte når de fikk gå til alters. Så man kan si at både det legemlige og åndelige behov ble tatt vare på.

Lebesby hadde elektrisk lys og vedfyring som oppvarming. Om kvelden ble sennegresset tatt ut av kommagene og lagt til tørke under ovnen, for så å brukes på ny neste dag. Her arbeidet fem piker fordelt på kjøkken, avdeling og vaskeri. Alle fem hadde felles soverom. Det fortelles at beboerne her hadde det veldig bra, noe betjeningen bidro sterkt til.

Hver lørdag ettermiddag var det kaffe, kaker, sang og andakt i dagligstua. En av beboerne var svært musikalsk, og alle var glad i sang og underholdning.

Beboerne på Lebesby hadde levd et liv før de ble evakuert, de hørte til slitets og nøysomhetens folk. Av enkeltskjebner kan nevnes en mor som hadde mistet mann og tre sønner på sjøen. Etter dette ble hun syk. En sønn kom flere timer for sent til sin mors dødsleie. En mann pakket hver vår en liten kiste med sine eiendeler, gikk ut på trappa og sa: "Nå reiser jeg herfra". Etter en stud gikk søster Hilda etter, tok han i hånden og sa:

"Jeg tror du må bli en stund til", "ja, jeg må vel det", kom det stille.

Alle levde de med en sorg i seg, en lengsel, et håp om en gang å reise hjem igjen. Blant de gledelige hendelser var et ektepar som fikk reise tilbake til heimstedet, og noen enkelt personer fulgt av betjeningen.

26 ble igjen, og har fått sitt siste hvilested ved Byneset kirke. 24 navn står på en fellesstøtte, og 2 navn på enkeltstøtte. Fellesstøtten ble reist og avduket 1.7.1984 av Samemisjonen. På Stadsbygd er det fellestøtte med 10 navn, avduket 1.7.1984, også av Samemisjonen.

Anna Kviseth.



Foto: Ivar Grostad

Tur til Marka søndag 10. september



Foto: Erling Klomsten

En glimrende ide å gå til Marka på kulturminnedagen. Gjenoppleve den gamle ferdselsveien fra Berg, og samtidig få høre om husmannsplasser langs veien.

Det var en stor flokk, ca 25 stykker, som starta de bratte bakkene opp fra Berg.

Mange husmannsplasser har ligget langs veien opp mot Bergskatet, og Arne Håbjørg, assistert av Einar Berg, fortalte om plassene. Det var godt med slike stopp på veien for da fikk alle hvile litt. Med normal pust kunne vi gå til neste plass..

Det er rart å tenke på at det ikke er mange generasjoner siden folk levde på slik plasser. Besteforeldre eller oldeforeldre, mange bodde slik, og levde av den lille jordlappen.

Innover Langdalen ble det letter å gå. Motbakkene var det ingen som savna. Det var mange som hadde brukt denne veien lite de seinere åra, og derfor bemerket at det hadde blitt mer vegetasjon rundt veien.

Noen begynte å leite etter en merkestein som de mente skulle vise årstall som veien var opprusta.. Årstallet som viste seg å være innhogd i fast berg, ble funnet på tilbaketuren. Årstallet var 1846.

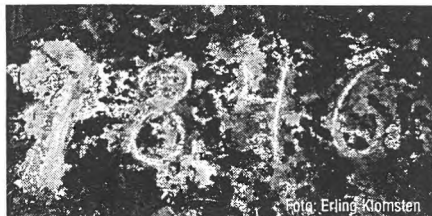


Foto: Erling Klomsten

På tunet foran den nyrestaurerte låna på gården Marken, var det samla mange fra Byåsen historielag. De serverte oss kaffe, og vi var snar til å finne nista vår. Det smakte godt etter den lange turen. Litt unna stod skyssvogn og to hester. Lars O Braa hadde hatt hesteskys med Terje Vådan fra parkeringsplassen. Flere medlemmer fra Byåsen hadde kommet dit på samme måten.

Vi var inne i låna og kikka. Jammen hadde det blitt fint. Lurt av oss som "grunneiere" å la Byåsen historielag få gjøre oppussinga.

Lederen i Byåsen ønsket oss velkommen og fortalte om restaureringa.

Arne visste mye om Marka, og han,

og han snakket til en interessert forsamling som satt og koste seg i trivelige omgivelser.

Etter hvert ble det tid for å gå heim. Noen av Bynesingene ble igjen for å utforske hvilken funksjon en del grunnmurer nedenfor huset hadde.

Flere fikk hesteskys tilbake til parkeringsplassen ved Vådan, men de fleste trasket tilbake til Berg Bedehus. Glad og fornøyd etter en trivelig tur.

Under fra venstre ser vi: Ivar Rye, Gunvald Aune og Lars O. Braa på skyssvogna.

Ingegjerd Opland



Foto: Ingegjerd Opland

Århundrets nordmann - Kandidat med tippoldeforeldre fra Byneset

Ved kåringen av århundrets nordmann i 2005 satt en igjen med 5 kandidater. Disse var: Kong Olav, Einar Gerhardsen, Thor Heyerdahl, Kim Friele og Erik Bye. Kandidatene kom frem gjennom en folkeavstemming over hele Norge.

Kong Olav ble valgt til århundrets nordmann med Einar Gerhardsen og Erik Bye på de neste plassene. Thor Heyerdahl og Kim Friele kom deretter.

Da er det interessant å oppdage at en av kandidatene har sine røtter her på Byneset.

Thor Heyerdahl kan følge sine slektsaner tilbake til Opland og Mule på Byneset.

Thor ble født i 1914. Hans far var Thor Heyerdal f. 1869 og hans mor Allicon f. Lyng i 1873.

Allicon's foreldre var kjøpmann i Trondheim Johan Daniel Fyrstenberg Lyng f. 1845 i Trondheim og hustru Alicon Hartmann f. 1842. Johan's far hadde samme navn som sønnen og var født i 1803. Johan Daniel Fyrsten-



Thor Heyerdahl

berg Lyng d.e. f. 15. januar 1803 giftet seg 22. august 1830 i Trondheim med Ingeborg Martha Wanvig f. 13. oktober 1809.

Ingeborg Martha's foreldre kom fra Byneset. Det var Sivert Jonsen Mule f. 1764 på Mule Oppigard og hustru Randi Olsdr. Opland på Oplandshaugen. De giftet seg 17. febr. 1793 i Byneset kirke. De flyttet så til Trondheim før 1801 og der tok familienavnet Wanvig. De fikk fem barn som alle var født i Trondheim.

Sivert Jonsen Mule f. 1764 på Mule Oppigard av foreldre Jon Sivertsen Høyem (1723 -1765) og hustru Ingeborg Ingebrigtsdr. Mule (1726 -1815). Sivert døde i Trondheim i 1824, 60 år gammel. I sitt arbeid var han høker og skipstømmermann. (Høker er nevnt som en person som dreiv handel, hovedsakelig husholdningsartikler i et lite og ringt rom). Randi Olsdr. Oplandshaug kommer fra Opland søndre. I en kommentar om henne står det at hun kommer fra Vollen. Hvordan gårdene's plassering

var den gang er vanskelig å stadfeste, men gårdene lå den gang noe lengre oppe i terrenget enn i dag. Hennes slekt kommer fra Opland Grindan søndre Tonstad. Hennes foreldre var Ole Eriksen Lykken Opland (1728-1803) og hustru Marit Thoresdtr. Berg (1739 -1803).

Det er interessant å konstatere at unge familiefolk fra Byneset allerede for over 200 år siden fant det naturlig og flytte fra bygda. Alternativet her på bygda var vel å oppdyrke og etablere en husmannsplass. En annen mulighet var å utdanne seg i et håndverk's yrke og således lite på at folk hadde bruk for en. De som hadde tro og vilje flyttet ut. Sivert og Randi har satt spor etter seg. Det er flere oldebarn som har skrevet seg inn i Norges historie. Thor Heyerdahl er en av dem, men det er flere. Thor's søskenbarn Bjørn Lyng er industrimann i Leksvik og på Gran Canary og et annet søskenbarn er tidligere statsminister John Lyng. En etterkommer etter deres eldste sønn Olaus f 1797 er tidligere statsminister Ivar P. Lykke.

Thor Heyerdahl var etnograf og oppdagelsesreisende. Han dro med en kopi av en gammel peruansk balsaflåte, "Kon-Tiki" fra Callao i Peru 28. april 1947 og nådde med sine fem medarbeidere Tuamoto-øyene 7. au-

gust samme år. Dermed beviste han at en slik ferd var mulig. Ved ekspedisjoner til Galapagosøyene (1953) og Påskeøya (1955-56) fant han bekræftelser på sin teori om kontakt med Sør Amerika.

Ra ekspedisjonene i 1969 og 1970 viste sivbåtenes muligheter til havferder. Ra II seilte fra Marokko til Barbados (5700 km) på 57 døgn. Tigris-ferden i 1977 gikk fra Irak til Djibouti. Senere har han foretatt utgravinger på Maldivene, Kanariøyene og i Tucume i Peru.

Thor Heyerdahl's oppdagelser har fått oss til å tenke på en ny måte når det gjelder menneskenes ferder over jordkloden i eldre tid. Forskerne syslet så lenge med fastboende folkeslag at de helt mistet følingen med det som gikk foran; jegernes og fangstfolkenes umåtelige vandringer. Den nåværende menneskeart, Homo sapiens, har levd på jorden i titusener av år, og det er bare logisk at de må ha fulgt de store naturlige ferdselsveiene som daler og skar trekker opp på land, og som havstrømmene og de store vindsystemene skaper på verdenshavene. Vi kan være stolt over at Byneset har fostret slike personer.

Thor Heyerdahl døde i 2002.

Arne Håbjørg.

Randi Hangerås Skole

Ved testamente av 1. februar 1879 gav enke Randi Olsdr. Hangerås 20 000 kroner til opprettelse av en "høiere folkeskole" i Byneset. Inntil 6000



Hangerås skole

kr. av gavebeløpet skulde anvendes til reising av skolehus med lærerboli samt lærerjord. I 1881 stod skolen Randi Hangerås Minne, ferdig, og høsten 1882 blev lokalene tatt i bruk av amtskolen som fra 1882 – 1884 var henlagt til Byneset. Lærerne var Peter Dybdahl og Johannes Kufås med frøknene Rambeek og Parelius som timelærere ved jentekursa. De to guttekursa var søkt av henholdsvis 32 og 42 elever og jentekursa av 29 og 18.

Fra 1885 til 1890 blev skolen drevet helt for legatets regning, mens den senere har vært drevet som fortsettelsesskole med fylkesbidrag i henhold til skoleloven av 1889. Alt i alt er der ved skolen til og med 1936 – 37 holdt 35 kurser, hvorav 28 felleskurser, 4 for bare gutter og 3 for bare jenter. Elevtallet har vært sterkt vekslende, fra 32 ned til 10. Det samlede elevtall

er 718, hvorav 446 gutter og 272 jenter. I de første årene var skolen også søkt av mange utenbygds elever, i alt 77.

Randi Hangerås skole har gjen-

nem årene hatt mange dyktige lærere, ja til dels fremdragende. Men da skolen år om annet har vært nødt til å innstille driften på grunn av liten søknad eller utilstrekkelige driftsmidler, har det ofte pågått lærerskifte; de fleste lærere har tjenestegjort bare ved ett kurs. Fra skolens start til 1925 var alle kurser holdt på Hangerås Minne, senere vekselvis der og på Rye. Før 1920 var ved de fleste kurser benyttet to lærere, men på grunn av den store stigningen i utgiftene ved skolens drift har man senere måtte nøie sig med en. Utgiftene har nemlig steget i langt høiere grad enn inntektene. I de senere år har skolen vært støttet ved årlige bidrag av Byneset Sparebank. Uten denne støtte vilde det ha vært nødvendig å innskrenke skolens virksomhet mer enn skjedd.





Hangerås skole

Randi Olsdtr. Hangerås

var født på Stene – Nistua år 1800 og døde som kårenke på Hangerås 21. mars 1886. – Hun var gift to ganger, nemlig i 1830 med Christen Monsen Hangerås, f. 1801, d. 1863, - og i 1865 med Ole Larsen Valset fra Buvika f. 1834, d. 1875. – Randi Hangerås hadde ingen barn.

Avskrift slutt.

Kilde: Byneset Kommune 1837 – 1937
Minneskrift i anledning formann-
skapslovens 100 årsjubileum.

I 1982 skrev lektor Astrid Muhle en jubileumsberetning i anledning skolens 100 års jubileum, fra den er dette kapitlet hentet.

I et styremøte for framhaldsskolen på Skjøstad 13. desember 1963 referer-

tes et skriv fra Byneset formannskap med anmodning om styrets forslag til forandring av statuttene i Randi Hangerås` testamente. Dette ville da i virkeligheten si skolens avvikling som framhaldsskole. – Samme dag ble forslaget utformet og oversendt kommunen. Her pekes bl.a. på at utviklingen innen skoleverket har gjort at anlegget på Hangerås Minde ikke lenger har aktualitet, også av den grunn at framhaldsskolen siden 1959 har holdt sine kurs på Spondal. Videre anføres at den nye 9-årige obligatoriske skolen overflødiggjør den gamle framhaldsskolen. I Randi Hangerås` testamente nevnes også en del andre formål som lagatet kan anvendes til, hvis skolen skulle opphøre. Men styre finner ingen av disse formålene aktuelle under de nye forhold. Kostnadene ved fortsatt drift ville bli for store, vedlikeholdet av eiendommen svarer seg ikke lenger. Styret beslutter derfor å foreslå statuttene endret for å tillate ny disponering av midlene slik:

1. Eiendommens Hangerås` Minde (hus og jord) skal selges på fordelaktig vis. Salgssummen tillegges det eksisterende kontantlegat.
2. Lagatstyret forvalter midlene. 1/5 av avkastningen tillegges kapitalen inntil kr. 100 000,- er passert, hvoretter hele den

- årlige avkastning kan disponeres.
- Den årlige avkastning skal brukes til stipend for ungdom bosatt innenfor den nåværende Byneset kommunes grenser, og som vil gå kurs av minst 3 måneders varighet på ungdoms eller folkehøgskole. Legatstyret foretar utdelingen av stipendiene.
 - Lagatstyret skal ha 3 medlemmer med personlige varamenn. 1 velges av Menighetsrådet, 2 av bystyre – alle for 4 år. Innbyrdes velges – for 2 år kasserer, formann og nestformann. Skikkelig regnskap skal føres, undelagt den kontroll som er nevnt i gavebrevet. Administrasjonsutgifter dekkes av lagatmidlene.
 - Denne løsningen finner styret må ligge nærmest opp til legatets formål.

I samme styremøte ble også besluttet å overveie om eiendommen Hangerås` Minde skulle beholdes eller ikke. Jordveien har gjennom årene vært bortforpaktet til forskjellige drivere, lærerleiligheten i skolebygget bortleid, dog uten at inntekten av disse leieforhold skaffer mer penger enn det som går med til nødvendig vedlikehold. Andre muligheter for

inntektsøkning synes ikke å foreligge. Bygningene er gamle og krever stadig større påkostninger.

Derfor ble i styremøte 11. april 1965 beslutningen enstemmig truffet om å avertere eiendommen til salg med hus og grunn ved lensmann Toset. Trondheim formannskap hadde i forveien underrettet styret om at de ingen innvendinger hadde mot salget, og Sosialdepartementet hadde gitt sin godkjennelse.

Saken gikk imidlertid i langdrag siden flere var interesserte i kjøp av eiendommen. Offentlige myndigheter kom til sist inn i bildet. Staten valgte å bruke sin forkjøpsrett, og enden ble at Trondheim kommune v/Finansrådmannen overtok Hangerås` Minde i skriv av 1. mars 1972.

Dermed var Hangerås` framhaldsskole som institusjon definitivt ute av historien.

Men de mange som i løpet av disse årene fikk en del av – eller hele – sin videregående opplæring i denne skolen, vil bevare den i takknemlighet erindring for de kunnskaper den meddelte, de impulser den gav, og de kulturverdier den representerte i bygdesamfunnet vårt.

Ivar Grostad

Svigersønnen på Langørgen henrettet

I den tid da Evert Bild var lensherre i Trondhjem (1556–1564), brente gården Langørgen på Byneset. Gården ble liggende uten hus en tid – den gang var en gårdsbrann helt ruinerende for en bonde, da det ikke var noen forsikring til hjelp ved gjenoppbyggingen, og Bild benyttet seg av denne anledningen til å legge Langørgen under kronen som ødegård.

Hjemmelsdokumentene strøk med i brannen – som regel var slike verdipapirer oppbevart på stabburet – og eieren sto der uten beviser til å forsvare sin eiendomsrett. Ord og påstand hørte ikke lensherren på, og sorenskriveren våget ikke å sette seg opp mot ham vad å ta tingsvitne på eierens påstand. Bild var en nådeløs herre som viste hard framferd mot bønder og borgere. Det var for å bli kvitt ham og hans terror at trønderne i 1564 så å si godvillig ga seg under svensk styre. At Bild påla bøndene nye skatter samtidig som han økte de eldre skattene, klaget ikke bøndene over. Men de følte ikke å bli behandlet på en måte som sto i strid med lov og rette i landet.

Så ble Ludvig Munk lensherre (1571–1577), og han var den mest brutale

bondeplageren som hadde vært lensherre i Trøndelag. Han gjorde mye urett mot bøndene, og de gjorde oppstand mot ham. Men Munk straffet dem hardt, og ikke så få bønder ble kastet i fengsel.

En mann i Gauldal som het Rolf Halvardsson var blitt eier av Langørgen ved ekteskap med jordtaus Ellen Andersdr. Langørgen. Rolf bodde på gården Lyngen i Horg, og der hadde han en gang vært leder for en oppstand mot Munk. Antagelig hadde han også talt med lensherren om sin rett til Anders Langørgens gård, men den bryske herre hadde nok vendt det døde øret til det Rolf hadde å si.

Munk fortsatte å kreve inn de ekstraordinære skatter med hard hånd. Bøndene ville ikke finne seg i det. Samtidig satte Munk i verk fredning av alt storvilt, og dette tok bøndene som et inngrep i deres næringsfrihet. Det var en kjent sak at det årlig ble det sendt flere skipslaster viltkjøtt av elg, rein og hjort til hoffet i København. Lensherrens begrunnelse for jaktforbudet – nemlig at viltbestanden hadde gått sterkt tilbake – mente bøndene hadde lite for seg. Nå ble gauldalsbøndene enige om å sende

en mann til København for å bære fram for regjeringen deres klage over Munks framferd og over jaktforbudet. Det var i året 1574.

Mannen som ble utpekt til å begi seg av sted på denne lange reisen, var Rolf Halvardssøn på Lyng. At han ble valgt var vel også fordi han lenge hadde snakket om å reise til kongen for å klage over Langørgen-saken.

Rolf Halvardssøn kom til København i november. Han fikk foretrede for kongen, Fredrik II, og framførte bøndenes klage over lensherren. Kongen hadde nok spurt ut Rolf nøye om forholdene i Trøndelag, for møtet mellom disse to førte til at Munk fikk kongebrev om at Rolf og bøndenes klage skulle bli undersøkt.

At Rolf talte med kongen også om hvordan øvrigheten hadde sneket til seg gården Langørgen, kan man finne bevis for i "Norske Rigsregisteranter". Der er det inntatt et brev fra kongen til Ludvig Munk, datert 21. november 1574: "Brevviser Rolf Halvardssøn har vært her og klaget hvorledes i Evert Bilts tid, der han hadde lenet, er hans hustrus foreldre en odelsgård ved navn Lanør på Nes dem frakommet og lagt under kronen. En tid før Evert Bilt lot anamme samme gård, er den avbrent, og da er omkomme de adkomstbrev Rolfs hustrus foreldre derpå hadde, og beretter Rolf Halvardssøn sig noksom

at ville bevise samme gård å ha vært hans hustrus rette odelsgoods og deres adkomstbrev i så måte omkom. Hvis dette er riktig du (Munk) la ham gården bekomme".

Langørgen var to gårder den gang. Det går bl.a. fram av skipsskattelisten for 1557, der to bønder – Anders og Bård Langørgen – betalte denne skatten.

Da Rolf Halvardssøn kom hjem til Gauldal i januar, ble han og fire andre bønder som sammen med Rolf var ledere for oppstanden, stevnet for retten av Ludvig Munk. De fire andre var gårdmenn på Ler, Borten, Gravråk og Kjelstad. Ingen av disse bønder møtte i retten. Munk sendte da en foegd med mannskap oppover Gauldal for å fange de fem bøndene. Men da samlet bygdens bønder seg for å forsvare sine bygdemenn. Lunde bru, som førte over Lundesokna, ble kastet av, og bøndene barrikaderte seg på andre siden av elven. Om det ble kamp mellom partene vites ikke, men det lykkes kort tid senere Hans Offesen Rød å fange karene. Munk sendte bud på domsmenn fra Innherred, og lagmannen i Trondheim satte rett på gauldalingene. Domsmennene fikk en helt forvridd og falsk framstilling av saken, og de fem bøndene fra Gauldal ble dømt til døden for landsforræderi. Etter henrettelsen ble de lagt på steigler til spott og vanære,

men også til advarsel for andre som gikk med gjenstridige sinn og tenkte opprør.

Fire år senere ble saken tatt opp igjen. Det ble da avsagt dom for at de fem gauldalingene var uskyldig dømt. Likene skulle straks tas av steiglene og bergraves på kirkegården. I 1578 satt Hans Offesen Rød – som var befalingsmann over Bakke klostergods – tiltalt, og enkene etter gauldalingene var saksøkere. Enkene het Ellen Andersdr. på Lyng – kona til Rolf Halvardsson, Ragnhild Gundersdr. på Lene, Gundel Toresdr. på Borthen, Oluffe Jensdr. på Gravråk og Siri Lauritsdr. på Kjelstad. De søkte nå om oppreisning, og de ble tilkjent 220 daler i erstatning for den urett som var gjort ved at deres menn ble henrettet. Dessuten skulle de ha tilbake sine boeslodd – altså det boet etter dem var taksert til.

Anklagen mot de henrettede gauldalsbønder gikk ut på at de hadde vært ulydige og ikke utrustet knekter på vaktjeneste i en tid da det var fare for svensk overfall på Trøndelag. De ble derfor dømt som landsforrædere. I dommen som ga dem oppreisning heter det bl.a.: ”Da etter tiltale, gjen-svar, brev, bevis og denne saks leilighet ble samlet, det fantes ingenting i lov-boken som beviste at de var sande landdrone menn (landsforrædere), som dommen lyder på, og loven

uriktig utlagt. Rolf eller hans selskap hadde ikke foretatt seg noe som var til kongens eller landets skade eller forrådelse, og domsmenn ikke tydet loven eller rettebøtene riktig, så er mot Rolf på Lyng og hans medbrøde skjedd urett og skulle de av steglene tages og begraves på kirkegården”. (Etter O.A. Øverlands Norges Historie og Norske Rigsregistranter).

Da kommissariene i 1578 fikk kjennskap til at dommen over gauldalingene var blitt underkjent som urettferdig, dømte de lagmannen fra hans ære, og de som hadde sittet som lagdommere måtte bære kisten med de fem lik på en bære til kirkegården.

Denne tragiske hendelsen gjorde et sterkt inntrykk på folket i Trøndelag. Det heter således om den gamle og fromme biskop Hans Gaas at han bad til Gud da han så de fem henrettede bønders lik som lå på steilene, at han ikke måtte dø før denne urett ble hevet og gjort god igjen. Biskopen ble senere sengeliggende av alderdom og svakhet. Så en dag da han hørte at det ble ringt med kirkeklokkene, spurte han om hvem det ble ringt for. Han fikk da vite at det var for de uskyldig henrettede bønder som førtes til kirkegården. Da takket han Gud og sa: ”Herre, nu lade du din tjener fare i fred, nu da mitt hjertes begjæring er oppfylt”. Og straks etter døde han. (Det samtidige skrift ”Den norske

So"). Også en muntlig overlevering som ennå, omtrent 400 år etter tragedien, fortelles på Byneset om Anders Langørgens svigersønn og hans fire

bygdemenn. Overleveringen sier at likene lå på steiler ute i Trolla.

Kilde: Byneset Bygdebok bind I. 2. opplag 1983.

Ivar Grostad

Ny bygdabok – en utfordring til oss alle

Byneset Historielag har satt ned en styringsgruppe som skal lede arbeidet med å gi Byneset en ny og oppdatert bygdabok. Vi i utvalget er avhengig av å få innspill fra bygdas befolkning og utflytta historielagsmedlemmer for å få boka best mulig. Boka vil legge stor vekt på å skildre bynesingens liv i hverdag og fest helt fra tiden da den første veidemannen kom til bygda og fram til i dag da vi er beboere på Trondheims beste vestkant.

Styringsgruppen vil derfor gjerne ha tips om mulig dagbøker, notater, brev, skildringer av hendinger og annet materiale som forteller om folks liv og levnet helt opp til vår egen tid. Historier om personer og spesielle hendelser er også av stor interesse. Det samme er protokoller eller annet materiale fra gammel virksomhet, samarbeidstiltak og organisasjonsliv

på Byneset. Spesielle bilder, kontrakter, billetter og prislister m.m. kan også fortelle mye om gamle dager og er derfor av stor interesse for oss.

Om noen sitter inne med muntlige beretninger fra bygda så er vi også svært interessert og få disse bevart for ettertiden, så ta kontakt med noen av oss i styringsgruppen så vil vi være behjelpelig med å få det dokumentert. La oss alle gå sammen i en dugnad for å gi Byneset en god og fyldig bygdabok som kan utfylle de tre flotte bindene med slekts og gårdshistorie som vi har fått.

Med hilsen fra styringsgruppen.

Arnt Frøseth, Kirsten Rye, Ivar Grostad, Knut Olav Aasegg, Sivert Løvseth.



**JULE-
NØTTER
2006**

30 spørsmål som i år krever absolutte og eksakte svar. Det gis ikke alternativer. Som en veiledning er spørsmålene satt opp slik at det er stigende rekkefølge for både navnesvar (alfabetisk) og (års-)tall, selv om typer svar kommer om hverandre. *Lykke til, og GOD JUL ønskes alle av Ole.*

	SPØRSMÅL	SVAR
1	Hvor mange er med i en kvartett?	
2	Hva er kvadratrotten av 144?	
3	I hvilken verdensdel ligger Burkina Faso?	
4	Hva heter hjembyen til Donald Duck?	
5	Hvor mange timer i døgnet er kasinoene i Las Vegas åpne?	
6	Hvilket syndrom hadde Dustin Hoffmann i filmen "Rain Man"?	
7	I hvilken by bor "Varg Veum"?	
8	Hvor mange luker har en adventskalender?	
9	Hva er det kjemiske tegnet for jern?	
10	Hvor mange stater består USA av?	
11	Er fåresoppen spiselig?	
12	Hva kalles det når en stor del av en isbre brykkes løs?	
13	Hva heter Hurtigrutas endestasjon i nord?	
14	Hva er Gro Harlem Brundtland utdannet som?	
15	Hvor mange år har ekteskapet vart når man feirer diamantbryllup?	
16	Hva kaller vi bevegelsen "Jesu Kristi kirke av siste dagers hellige" for?	
17	Hva het havets gud i gresk mytologi?	
18	Danskene har sine kartofler, og vi i Norge har.....?	
19	I hvor mange år sov Tørnerose?	
20	Hva heter Mormonernes viktigste by?	
21	I hvilken by ble FN-pakten undertegnet?	
22	Hvilket artistnavn er Knut T. Storbukås kjent under?	
23	I hvilket år fikk første nordmann en Nobelpris?	
24	Hva heter helten som ikke tåler kryptonitt?	
25	Hvilket yrke har Reodor Felgen?	
26	Dette året brant Ålesund og gjorde 10000 mennesker husville.	
27	I hvilket år ble Norges Skiforbund stiftet?	
28	I hvilket år opphørte Hong Kong å være britisk kronkoloni?	
29	Hvilken ukedag var 17. september 1998?	
30	I hvilken av USA's stater finner du byen Seattle?	

Besvarelsen løst av: _____

Adresser/telefon: _____

Leveres/sendes til **Ole A. By, Martin Haugens v 23, 7070 Bosberg.**

E-post: **arn-b@online.no**

Svarfrist: Mandag 22. januar 2007.

3 uttrukne med alle eller flest riktige besvarelser får hver sin bokpremie.



Julegavetips!

Kalender 2007

Historielagets tradisjonelle kalender med fine "historiske" bilder fra Byneset kommer selvfølgelig også denne gang. Kalender for år 2007 - kr. 100,-
5 stk. - kr. 400,-

"Konfirmanter på Byneset gjennom 150 år. 1856 – 2005" Kroner 250.-

"Julegrisen"

En DVD om gamle slaktetradisjoner, og tilberedning av slaktet. Den er på 45 min. og koster kr. 150.-

"Byneset Bygdebok" 3 bind som selges samlet kr. 1000.-.

"Ord og uttrykk fra Byneset"

Boken som kom i 1999 og har mer enn 3000 ord og uttrykk fra vårt Bynesmål, Hvor av en rekke er på vei til å forsvinne fra vårt dagligspråk. Boken koster kr. 150,-

"Gamle arbeidsformer i landbruken" 70 min.

Videokassett som viser torvtaking, høyyonn og skuronn. kr. 200.-

"Fjordfiske" Videokassett som viser fiske med kilnot. 40 min. kr. 150.-

Ekstra eksemplar av Historielagets årshefte kr. 40,-

Kalender og Årshefte er utlagt for salg på COOP MARKED Rye eller de kan kjøpes hos styremedlemmer i Historielaget.

Boka "Konfirmanter på Byneset gjennom 150 år. 1856 – 2005" er å få kjøpt hos Nik. Haugrønning AS.

En komplett oversikt over det vi har til salgs finnes på våre hjemmesider. Se adresse siste side.


 Byneset historielag

ønsker alle en riktig God jul og Godt nyttår 2007

Byneset Historielag Sør-Trøndelag Norge - Microsoft Internet Explorer

[Fil](#) [Rediger](#) [Vis](#) [Favoritter](#) [Verktøy](#) [Hjelp](#)
[Tilbake](#) [Frem](#) [Stopp](#) [Oppdater](#) [Startside](#) [Søk](#) [Favoritter](#) [Medier](#) [Logg](#) [E-post](#) [Skriv ut](#) [Rediger](#) [Diskusjon](#)

Adresse <http://www.byneset.net/> [Gå til](#) [Koblinger](#)



Byneset Historielag
Byneset Historical Society
Sør-Trøndelag NORWAY

www.byneset.net



- [Hovedside](#)
- [Nyheter Styrer](#)
- [Aktiviteter dagbok](#)
- [Utgivelser](#)
- [Onsøyhagen](#)
- [Stevne 2000](#)
- [Byneset info/div.](#)
- [Lensmann og Prest](#)
- [Byneset Kirke](#)
- [Kontakt Oss](#)

Velkommen til **Byneset Historielag** Sør-Trøndelag NORWAY






Byneset historielag
stiftet 17.10.1994

Historielagets logo er bumerket til Byneset Kirke fra ca. 1170. Kirken ble innviet før år 1180 og fikk navnet St. Michaels kirke på Stein.

Laget ble stiftet 17. oktober 1994, som et resultat av et prosjekt Miljø og Næringsutvikling. Byneset igangsatt av Landbrukskontoret i Trondheimsdistriktet.

Ett av delprosjektene var å "kartfeste gamle stier og ferdsselsårer". Ut fra den lokale gruppen som arbeidet med dette så Byneset Historielag dagens lys. Det var stor oppslutning om laget fra første dag. Medlemstallet pr. 1. Januar 2001 er 271. Ønsker du å bestille noen av våre utgivelser klikk [her](#). Byneset Historielag var tidlig ute med egne hjemmesider på internett, fra høsten 1997.

mailto:igrostad@online.no?subject=Byneset Historielag, hjemmeside Internet

Besøk Byneset Historielag på Internett.

www.byneset.net

Har du internett, kan du gå inn på vår hjemmeside og få oppdaterte opplysninger om laget. Det kan være styresammensetning, lagets aktiviteter, kalendre og årshefter som du kan bla i med piltaster, samt generell informasjon om Byneset.

Trykk på flagget for å velge språk (push the banner). På venstre side nedover er innholdet spesifisert.

Ivar Grostad er redaktør for hjemmesiden, og han har lagt ned mye arbeide med innhold og bilder, og forsøker å holde denne så oppdatert som mulig.

Velkommen til å besøke vår hjemmeside.